(ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ સુધારેલી.)

ગુજરાતી ત્રીજી ચોપડીના અર્થ

તથા

મુંબાઈ બેટની તથા મુંબાઈ ઇલાકાની ભૂગોળનો સાર.

બનાવનાર

નગીનદાસ

ફકીરભાઈ કાશીદાસ,

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ.

નવી સુધારેલી આવૃત્તિ પહેલી.

કીમત ૪ આના.

મુંબઈ:

" જ્ઞાનવિવર્ધક " પ્રેસ.

સને ૧૯૦૯.

ગુજરાતી ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

બાળપોથી—નાનાં છોકરાંને ભણવાની ચોપડી.
મૂળાક્ષરો—સ્વર અને વ્યંજન.
બારાખડી—કક્કાનાં પદો.
રમુજી—આનંદ થાય તેવા.
લાભ—ફાયદો.
જ્ઞાન—સમજ.
ડાહી ડાહી—શીખામણુ લેવા લાયક.
શિખામણો—બોધ.
પદાર્થ પાઠો—વસ્તુઓની સમજના પાઠ.
વિષે—સંબંધી.
જોગ—લાયક.
સરસ—સારી.
ઉમંગથી—હોંશથી.
આનંદ—ખુશાલી.
હોશીઆરી—ચાલાકી.
વાર્તાઓ—વાતો.
બારીક—ઝીણી.
મુકાબલો—સરખામણી.
અધિકારી—ઉપરી.
માહીતિ—સમજણ.
શરૂ કરી—શીખવા માંડી.
મજાની—સારી.
રસીલી—મજા પડે તેવી.
પુસ્તકો—ચોપડીઓ.
સંબંધી—ના, વિષે.
નદી—મીઠા પાણીનો રેલો પર્વતમાંથી નીકળી સમુદ્રને કે સરોવરને મળે તે.
દરીઓ—સમુદ્ર, સાગર.
મેદાન—સપાટ જમીન.
સાદા—સહેલા.
નમુના—આકાર, ઘાટ.
સામાન્ય—રોજ વપરાતી.
વર્ણન—હકીકત.
સોદો લેવા—ખરીદ કરવા.
છેતરાશો—ઠગાશો.
ઉતાવળ—ઝડપ.
ખાતરી—તપાસ.
આળસ—સુસ્તી. [નાનું.
પોપટીઉં—સમજણુ વિ-

પાઠ ૨ જો ભાગ ૧ લો.

ગુજરાતી — ગુજરાતમાં વપરાતી ભાષા.
લિપિ—ભાષા. [શાસ્ત્રી.
બાળબોધ — બ્રાહ્મણી,
પંડિતો—વિદ્વાનો.
અંક—આંકડા.
અજ્જુ—હ્રસ્વ ઉ અને દીર્ઘ ઊ.
વરડુ-હ્રસ્વ ઇ અને દીર્ઘ ઈ.
ધોરણુ—રીત.

પાઠ ૨ જો ભાગ ૨ જો.

નીપજે—થાય. [લખનાર.
લહીઓ—ઝડપથી સારૂં
લાલચ—લોભ.
લપટાવું-વળગવું. [રોગી.
નર્યા—રોગવિનાના, નિ-
શ્રદ્ધા—વિશ્વાસ.
ઉદ્યોગી—મહેનતુ.
ચેન-ગમત, સુખ, નિરાંત.
ફક્કડ—શોખીલા, છેલ.
ઠાઠ—ડોળ, ભપકો.
અજુકતુ-પ્રસંગ વિનાનું.

માઠું—ખરાબ. [ખતના.
અસલના—પહેલાંના વ-
વિદ્યાભ્યાસ—ભણતર.
છેલ્લે—છેવટે.
તરેહના—જાતના.

પાઠ ૩ જો.

ઘરડો—બુઢ્ઢો.
ટટ્ટુ—નાનો ઘોડો.
મૂર્ખ—અક્કલ વિનાના.
હડહડતો—ખરેખરો પૂ-
રેપૂરો.
કળિયુગ—ખરાબ વખત.
જુવાન—ઉમર લાયક.
થોડે દૂર—જરા છેટે.
બુદ્ધિ—અક્કલ. [ખતમાં.
ખરે બપોરે—તાપના વ-
હિંડાડે—ચલાવે.
મોજથી—આનંદથી.
મુસાફરી—દેશાટણ.
ખર્યુંપાન—ઘરડો, મરવાને
થોડો વખત બાકી
હોય તેવો.
ફીકર—ચિંતા.
શરમાઇ—લજવાઇ.
જોસબંધ—ઝડપથી.
શ્રાવક—જૈન ધર્મી.
સંઘ—ટોળું.
દયા—રહેમ.

ઘાતકી—દયા વિનાનો,
નિર્દય.
ઉઠાવી—ઉપાડી, ઉંચકી.
મેળો—બજાર.
જલદી—તાકીદે.
વીખરાઇ—વેરાઇ.
તોફાન—મસ્તી.
બીક—બીસે.
પસ્તાયા—ખેદ પામ્યા.

પાઠ ૪ થો.

પરગજુ—પરોપકારી.
સ્ત્રી પુરૂષ—ધણી ધણી-
આણી.
બાળક—છોકરૂં.
ઈશ્વર—પ્રભુ.
ભક્તિમાં—ભજનમાં.
ગાળતાં—કાઢતાં.
કૃપાથી—મહેરથી.
પુત્ર—છોકરો.
નરસિંહ ચૌદશ—ભગ-
વાને નરસિંહ અવ-
તાર લીધેલો તે દિવસ.
ભંડાર—ખજાનો.
ઉપકાર—પાડ.
ગુજરી ગયા—મરીગયા.
ઉછેરવાનું—પાળવાનું.
સલાહ—શીખામણ.
અસર—લાગણી.

નીવડયો—થયો.
માનીતો—વહાલો.
માઠું—ખરાબ.
ઇચ્છે—ચહાય.
સાંઢ—આખલો.
અંતઃકરણમાં—મનમાં.
એકદમ—તરત. [લુગડું.
ફેંટો—માથે બાંધવાનું
ઘા—વાગેલું. [આપી.
વખાણ કર્યાં—શાબાશી
વૈદ—દેશી દાક્ટર.
આશ્ચર્ય—નવાઇ.

પાઠ ૫ મો.

કુટુંબ—સગાં, વહાલાં.
ગુજરાન—પોષણ.
ધંધે—રોજગારે.
પ્રીતિ—પ્રેમ.
લગ્ન—વિવાહ.
ઉભરાઇ—છલકાઇ.
ખડ—ઘાસ.
આશીશ—આશરવાદ.
ખૂંચેલો—કળીગએલો.
ટંગાવી—લટકાવી. [ગાત.
ઇનામ—બક્ષિસ, ભેટ, સો-
થોભાય—ખોટી થવાય.
ધાડું—ગીચ.
ચોર—લુટારા.
જંગલી—ફાડી ખાનાર.

પ્રાણી—જનાવર.
બીક—ભય.
ઈજા—પીડા દુઃખ.
સહીસલામત—સુખરૂપ.
સામેલ થયો—ભળીગયો.

પાઠ ૬ ઠ્ઠો.

અદલ—ખરો, વાજબી.
ઈનસાફ—ન્યાય.
હાલત—સ્થીતિ. [બાની.
ગામઠી—મહેતાજીની, પં-
ધંધામાં—રોજગારે.
વળગ્યો—લાગ્યો.
અક્કલવાળો—બુદ્ધિશાળી.
નશીબદાર—ભાગ્યશાળી.
ફાવતો—ગમતો.
ખરીદ્યા—વેચાતા લીધા.
આબરૂ—માન, કીર્તિ.
મીલકત—પુંજી.

સલાહ—કહ્યાપ્રમાણે.
વર્તીશું—ચાલીશું.
કબુલાત—વચન.
દહાડોપાણી—મરણ ક્રિયા.
તોડ—નિકાલ.
વાહવાહ—વખાણ.

પાઠ ૭ મો.

પરમેશ્વર—ઈશ્વર.
સઘળું—બધું. [ળીઆમાં.
પોળમાં—મોહલ્લામાં, ફ-
ફખોટે—ગોટીએ.
સુશોભિત—સુંદર, રૂપાળા.
ચાટકાવ્યો—વાર્યો.
નજીવી—નાની, નકામી.
ટેવ—આદત.
સજા—શિક્ષા.
આસપાસ—ચોતરફ.
આકાશમાં—ગગનમાં.

અંતરમાં—મનમાં.
આભાસ—તેજ, પ્રકાશ, અજવાળુ.
ચાસ—ખેતરમાં કાઢેલા હળના લીટા.
વિશ્વપતિ—દુનિયાનો ધણી પરમેશ્વર.
વાસ—રહેઠાણ.
ભોંયરૂં—ભોંયમાં ઉંડું ખોદીને બાંધેલો ઓરડો.
ઘડીએ—રચીએ, ઠરીએ.
ચાટ—ખરાબ વાત.
તાત—બાપ, ધણી.
ખાલી—નકામી.
કણી—રજકણ.
કામ—માટે.
ઠામ—ઠેકાણું.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય— (આપણી) આસપાસ, આકાશમાં, અંતરમાં (ઈશ્વરનો) આભાસ (છે, અને) બાસ ચાસની પાસપણ વિશ્વપતિનો વાસ (છે.)

અર્થ—આપણી ચારેતરફ, ગગનમાં અને આપણા મનમાં ઈશ્વરનું તેજ છે અને ખડ અને ખેતરોમાં કાઢેલા હળના લીટાની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે.

(૨)

અન્વય—ભોંયમાં ભોંયરે પેસી, કાંઈ વાત કરીએ (અને) મનમાં ઘાટ ઘડીએ તે જગનો તાત જાણે.

અર્થ—જમીનની અંદર બાંધેલા ઘરમાં પેશીને કંઈ વાત કરીએ અને મનમાં કોઈનું ભુંડું કરવાનો વિચાર ગોઠવીએ તે પણ દુનિયાનો ધણી પરમેશ્વર જાણે છે

(૩)

અન્વય—(એક) કણી મૂકવા કામ ખાલી જગ્યા ખોળીએ (પણ) ક્યાંએ જગકર્તા વિના (નું) ઠાલું ઠામ ન મળે.

અર્થ—એક રજકણ મૂકવા માટે પરમેશ્વર વિનાની ઠાલી જગ્યા શોધીએ પણ કોઈજગ્યા પરમેશ્વર વગરની ઠાલી મળે નહિ.

પાઠ ૮ મો.

ઈશ્વર—પરમેશ્વર.
સ્તુતિ—ઈશ્વરનાં વખાણ.
વિશ્વસ્વામી – જગતના ધણી.
શીશનામી-માથું નમાવી.
દયાળુ—કૃપાળુ.
આપદા—દુ:ખો.
ઉગારો—બચાવો.
દીનાનાથ—ગરીબ નિવાજ. ગરીબના બેલી.
આધાર—આશરો, ટેકો.
માત તાત—મા બાપ.
પાળનારા—પાલણકર્ત્તા.
કીધા છે—કર્યા છે. [પાડ.
ઉપકારો—ગુણો, ફાયદા,
રાંક—ગરીબ.
અજ્ઞાન-સમજણ વિનાનો
તું થી—તારાથી.
અજાણી—ધ્યાન બહાર.
ક્ષમા—માફ.
વાંક—કસુર, ગુન્હો.
મતિ—અક્કલ.
છેક—બીલકુલ. [ગવું તે.
પ્રાર્થના—ઈશ્વર પાસે મા-
દીલધારો—મનમાં લ્યો.
કુટુંબીનો-સગાં વહાલાં.
સદા—હમેશાં.
ભક્તિ—ભજન.
શક્તિ—જોર.
નિવારો—ટાળો.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—અહો! દેવના દેવ! હે! વિશ્વસ્વામી (પ્રભુ) હું શીશ નામી આપની સ્તુતિ કરૂં (છું કે હે!) દયાળુ પ્રભુ આપદાથી ઉગારો. (હે!) દીનાનાથ તું મારો એક (જ) આધાર (છે.)

અર્થ—હે! દેવના પણ દેવ હે! જગતના ધણી પ્રભુ હું માથું નમાવીને તમારાં વખાણ કરૂંછું. હે! દયાવાળા ઈશ્વર મને દુઃખોથી બચાવો હે! ગરીબોના બેલી મારે ફક્ત તારો એકલાનોજ આશરો છે.

(૨)

અન્વય—(હે!) પ્રભુ! આપ મારા માતને તાત છો, તમે સદા સર્વને પાળનારા છો, તમે (અમારા ઉપર) કરોડો ઉપકાર કીધા છે. હે દીનાનાથ.

અર્થ—હે! પ્રભુ! તમે મારા માબાપ છો. તમે હમેશાં બધાના પાલણ કર્તા છો અને તમે અમારા ઉપર કરોડો ગુણ કર્યા છે. હે! ગરીબના બેલી.

(૩)

અન્વય—હું રાંકનો રાંક અજ્ઞાન પ્રાણી છું, મારી કશીવાત તુંથી અજાણી ન (થી) હે! દયાળુ! મારો વાંક ક્ષમા કરો. હે દીનાનાથ.

અર્થ—હું ગરીબનો ગરીબ અને સમજ વિનાનો પામર પ્રાણીછું. મારી કોઇપણ વાત તારી જાણ બહાર નથી હે! દયાવાળા પ્રભુ! મારો ગુન્હો માફ કરો. હે ગરીબના બેલી.

(૪)

અન્વય—અમે બાળકો હાથ જોડી બોલીએ (છીએકે) હે! પ્રભુ! અમારી મતિ છેક થોડી (છે) દયા લાવીને દીલ (માં) પ્રાર્થના ધારો. હે દીનાનાથ.

અર્થ—અમે બધા બાળકો હાથ જોડી કહીએ છીએકે હે! પ્રભુ! અમારી બુદ્ધિ ઘણી ઓછી છે માટે રહેમ આણીને અમારી માગણી મનપર લ્યો. હે! ગરીબના બેલી!

(૫)

અન્વય—(હે! પ્રભુ!) અમે ને અમારાં જે કુટુંબી જનો (છેતે) સર્વ શરીરે સુખી રહીએ (અને) આપ સદા સારા વિચારો આપજો હે! દીનાનાથ!

અર્થ—હે! પ્રભુ! અમે અને અમારા જે સગાં વહાલાં છે તે સર્વ શરીરે સુખી રહીએ એમ કરો અને અમને હમેશાં સારા વિચાર આપજો હે! ગરીબના બેલી.

(૬)

અન્વય—મેં કાંઈ (પણ) આપની ભક્તિ કરી નથી. આપના ગુણ ગાવાની (મારામાં) શક્તિ નથી (તો) દયા લાવી દાસનાં દુઃખો નિવારો. હે દીનાનાથ.

અર્થ—હે! પ્રભુ! મેં આપનું કાંઈ પણ ભજન કર્યું નથી. તમારા ગુણ ગાવાનું મારામાં જોર નથી. તોપણ કૃપા કરી સેવકોનાં સંકટો ટાળો હે ગરીબના બેલી પરમેશ્વર મારે ફક્ત તારા એકલાનોજ આશરો છે.

પાઠ ૯ મો.

સિંહ—ફાડીખાનાર ભયંકર જનાવર.
ઉંદર—ઘરોની અંદર રહેનાર નાનું પ્રાણી.
દર—નાનાં પ્રાણીને રહેવાનાં ઘર.
છાયે—શીળે.
ઉનાળો-ગરમીની મોસમ.
સપડાયો—પકડાયો.
કાલાવાલા-કરગરવું, આજીજી
ગુનો—વાંક.
માફ—ક્ષમા.
આફત—સંકટ.
સેવક—દાસ, ચાકર.
હાજર—તૈયાર.
જીવતદાન—પ્રાણની બક્ષીસ.
મગરૂરી—બડાઈ.
ભાન—સમજણ.
વેળા—વખત.
શિકારી—પારધી.
જાળ—પ્રાણીઓને પકડવાને ગુંથેલી દોરીઓ.
ફાંફાં—વલખાં.
અકળાયો—ગભરાયો.
બૂમો—બરાડા.
એકદમ—ઝટપટ.
બદલો—સાટું.
સેવા—ચાકરી.
બજાવશે—કરશે.
કાતરી—કાપી.
મદદ—સહાય.
સાંભરતી—યાદ આવતી.
ગર્વ—અહંકાર, મગરૂરી.
બેવડો—બમણો.

પાઠ ૧૦ મો.

પ્રમાણિક-સાચવટવાળો
વેપારી—દુકાનદાર.
ઘરાક—ખરીદદાર.
કીંમત—મૂલ્ય.
છેતરતો—ઠગતો.
શાખ—વટ,વહેવાર, આબરૂ.
ઠરાવ્યા—પરઠયા.
ઉતર્યો—આવ્યો.
લોભાતાં—લલચાતાં.
પોલિસ-રૈયતની સંભાળ રાખનારા માણસો.

થાણું—ગેટ, ચોકી.
અમલદાર—ઉપરી.
ગરજ—જરૂર.
કમાયો—રળ્યો.
લાભ—ફાયદો.
વૃદ્ધ—ઘરડા.
બાઇબંધી—દોસ્તી.
કાશી—બનારસ.
પ્રથમ—પહેલાં.
આગ્રહ—તાણ.
કોલેરા—ઉલટી અને ઝાડાનો રોગ.
મુશ્કેલી—મુસીબત.
વિધવા—રાંડેલી સ્ત્રી.
ધન્ય—શાબાશ.

પાઠ ૧૧ મો.

ગુજરાણ—પોષણ.
ચલાવતા—કરતા.
ભારી—સખત.
તુરંગ—કેદખાનું, જેલ.
નાદ—ટેવ, લત, આદત.
જાપ્તો—બંદોબસ્ત.
લાગ—દાવ.
ધનવાન—પૈસાદાર.
વિકટ—બિહામણી.
રાહ—વાટ. [સાદાર.
તાલેવંત—નશીબદાર, પૈ-
ભૂંડું—ખરાબ.
તાક્યું—ઇચ્છયું. [પ્રાણી.
મગર—પાણીમાં રહેનાર

પાઠ ૧૨ મો.

યુધિષ્ઠિર—ધરમ રાજા.
ક્ષમા—માફ.
કોપ—ગુસ્સો, ક્રોધ.
વર્તણુંક—ચાલ.
પીતરાઇ—કાકાના છોકરા.
સહન થઇશક્યું—ખમાયું.
ઝેર—વિખ.
ઉપાય—ઇલાજ. [ધેલા.
લાખના—લાખવડે બાં-
ફાવ્યો—ઉપાય ચાલ્યો.
ફોસલાવી—પટાવી.
જુગાર—જુગટું.
દગો—છેતરપંડી.
ફરજ—જરૂર.
ગાળવા-કાઢવા, ગુજારવા.
રૂચતી—ગમતી.
ખરે—સાચે.
નીચ—દુષ્ટ.
નીચપણું—દુષ્ટતા.
આનંદ—ખુશાલી, મજા.
ગંધર્વ—દેવતાના ગવૈયા.
સહન કરતાં—વેઠતાં.
લાગણી—અસર.
અપકાર—બીજાનું ભૂંડું કરવું તે.
લુચ્ચા—ખળ.
અદેખા—કીનાખોર.
બાકી—કમી.
ગળગળા—છાતી ભરાઇ આવી આંખમાં પાણી આવવાં.
આફતો—દુઃખો.
ગુસ્સેથતા-ક્રોધે ભરાતા.
વેરલેવું—ભુંડાશનું સાટું વાળવું.
ડગતું—ચળતું.

પાઠ ૧૩ મો.

ડાહ્યો—અક્કલવાળો.
ન્યાયાધિશ—ઇન્સાફ કરનારા અધિકારી.
પારખી-ઓળખી, જાણી
અદલન્યાય—વાજબી ઇન્સાફ.
પ્રજા—રૈયત.
પ્રીતિ—પ્રેમ.
રાજકાજ-રાજ્યનાં કામ.
ચર્ચા—વાતચિત.
સાક્ષી—સાહેદ.
અઘરૂં—કઠણ.
ચતુર—શાણા. [વાપરી.
ઉપયોગ કરીબતાવ્યો-
અચરજ—નવાઇ.
તરવાર—સમશેર.

હક્ક—માલેકી.
વિચાર્યું—વિચાર કર્યો.
ખરેખરી—સાચ્ચી.
ગળેપડુ—પારકી વસ્તુ પચાવી પડનાર.
બુરા—ખરાબ, ભુંડા.
હાલ—સ્થીતિ, વલે.
સજા—શિક્ષા.

પાઠ ૧૪ મો.

ગૃહસ્થ—મોટો માણુસ.
થાકીગયો—શકતી ઘટી ગઈ.
કકડીને—ઘણીજ.
બિચારા—બાપડા.
નિસાસો—શોકથી નીચો શ્વાસ મૂકવો.
સુંદર—સોભિતિ.
મજા—ગમ્મત.
અભાગીયાના—ઓછા નશીબવાળાના.
નસીબમાં—કરમમાં, ભાગ્યમાં.
કરમાઈ ગયું—વીલું પડી ગયું.
ચતુર—ચાલાક.
હાલત—સ્થીતિ.
ઉપાડી—ઉંચકી.
મૂકવા—મેલવા.
ફરમાવ્યું—કહ્યું.
લંગડા—લુલા.
ટેકા—આધાર.
પારકાનો—બીજાનો.
મેવા—ફળફળાદિ.
મિઠાઈ—ગળ્યા પદાર્થ.
કામનું—ખપનું.
પાડ—ઉપકાર.
કાયમ—ચાલુ.
મહેનત—યત્ન.
દરેક—એકેએક.
ધ્યાન—ચિત્ત.
કદાપિ—કોઈ દહાડો.
શોધી—ખોળી.
જોઇતા—ખપ પડતા.
તંગી—ભીડ.
કપડાં—લુગડાં.

પાઠ ૧૫ મો.

મહોલ્લો—ફળીઆં શેરી.
મશ્કરી—મજાક,ઠઠ્ઠા,ઠેકડી.
નોતરૂં—ઇજન.
રંગીત—રંગેલા.
પાટલો—લાકડાનું આસન.
છાછરો—ઉંડો નહિ તેવો.
થાળ—થાળી, રકાબી.
ખીર—ભાતને પાણીમાં રાંધી ચઢવા આવે ત્યારે દુધ નાખીને બનાવેલો ખાવાનો પદાર્થ.
ચપચપ—ઝટપટ.
મજા—ગંમત.
જાણ્યું અજાણ્યું—સમજ્યા ન હોય તેવો દેખાવ.
ભોળા—ઠગાય તેવા.
આગ્રહ—તાણ.
ખાતર—બરદાસ.
પીરસેલો—મૂકેલો.
સાટું—બદલો.
મલકાવી—હસતું કરી.
સ્વાદે—મજાથી.
ઠીક—સારી.
શરમાયું—લજવાયું.
સિવાય—વિના.

પાઠ ૧૬ મો.

સત્ય—સાચું.
ચિત—મન.
ચિંતન—મનન.
વાચક—બોલ.
નિશ્ચય—નક્કી.
ઉચરવું—બોલવું.
અસત્ય—જુઠું.
બીજ—બી.
વૃક્ષ—ઝાડ.
વિશાળ—મોટું.
ગુણકારી—ફાયદાવાળો.
આશ્રય—આશરો.
છાંય—છાયા, છાંયડો.

પરિતાપ—દુઃખ.	હટે—ખસે, ઓછી થાય.	હરે—મટાડે.
વસે—રહે.	છુપશે—ઢંકાશે.	અન્ય—બીજું.
આફત—દુઃખ.	દીપશે—પ્રકાસશે.	અતિ—ઘણું.
પ્રગટે—ફેલાય.	આંચ—નુકશાન, ઇજા.	રીઝશે—ખુશી થશે.
છળ—પ્રપંચ	સદાય—હમેશાં.	સ્વર્ગ—દેવનું રહેઠાણ.
દુષ્ટ—ખરાબ.	વદી—બોલી.	ઝળકીત—પ્રકાશીત.
મતિ—બુદ્ધિ.	કલેશ—કંકાસ, સંતાપ.	જશ—આબરૂ.
ભય—બીક.	અનેક—ઘણી.	જોગ—કારણ.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—ચિત સતનું ચિંતનરે કરવું, નિશ્ચય સત વાયક ઉચરવું, અસત્ય કામ કદિ કરવું નહિ અને જગે જશથી ઝળકીત ફરવું.

અર્થ—મનમાં સત્યનું મનન કરવું, નક્કી સાચા બોલ બોલવા, જૂઠું કામ કદિ કરવું નહિ અને દુનિઆમાં આબરૂ વડે પ્રકાશીત ફરવું.

(૨)

અન્વય—સત બીજથી વિશાળ વૃક્ષ થશે. (તેનાં) ગુણકારી મીઠાં ફળ ઉતરશે, (અને) છાંય તળે જન આશ્રય કરશે, (તેથી) પરિતાપ જતાં સૌ સુખ મળશે.

અર્થ—સત્ય રૂપી બી વાવવાથી મોટું ઝાડ થઈ તેનાં ફાયદાવાળાં મધુરાં ફળ મળશે. અસત્ય રૂપી ઝાડની છાયા નીચે ઘણા માણસો આશરો લેશે તેથી તેમનાં દુઃખો મટી જઈ બધાં સુખ મળશે.

(૩)

અન્વય—જગનાં સહુ કાજ સતમાં વસે (છે) અસતે જન આફતમાં પડશે. (જેમ) સત સુરજ(નું) તેજ ઘણું પ્રગટે (તેમ) છળ દુષ્ટ મતિ ભય પામી હટે.

અર્થ—આ દુનિયાનાં બધાં કામ સત્યના આધારે રહેલાં છે. તો અસત્ય કામ કરવાથી માણસ સંકટમાં આવી પડશે. જેમ સત્ય રૂપી સૂર્યનું તેજ ઘણું પ્રકાશશે તેમ પ્રપંચી અને નઠારી બુદ્ધિ સત્યની બીકથી ઓછી થશે.

(૪)

અન્વય—કંઈ જોગથી સત્ય છુપાઇ જશે પણ છેવટ સત્ય ઉજાસ થશે. (જો) સુરજ કદી વાદળથી છુપશે (તોપણ)નિશ્ચય છૂટી તે ફરીથી દીપશે.

અર્થ—કદી કોઇ કારણથી સત્ય ઢંકાશે તોપણ આખરે સત્ય ઉઘાડું થઇ પ્રકાશસે. જેમ સુરજ કદિ વાદળાંથી ઢંકાય છે તોપણ તે પાછો ખૂલ્લો થઈ નક્કી ફરીથી પ્રકાશે છે.

(૫)

અન્વય—સતને આંચ નથી (તેનો) કદી નાશ ન (થી) સદાય સત્ય વદી જગ જીતવું. નિશ્ચય સત અનેક કલેશ હરે. ખરે સત્ય સમું અન્ય બળ નથી.

અર્થ—સત્ય વડે જરા પણ ઇજા થતી નથી તેમ તેનો કદિ પણ નાશ થતો નથી માટે હમેશાં સાચું બોલી દુનિયાને જીતવી. નક્કી સત્ય અનેક સંતાપો મટાડે છે. ખરેખર સત્ય સરખું જોર બીજું કોઇ નથી.

(૬)

અન્વય—સતમાં સદાય સાચું સુખ વસે (છે.) સતથી વિશ્વપતિ અતિ રીઝશે, સત્ય વિના બીજો કંઇ ધર્મ નથી (માટે) સત્યથી સ્વર્ગ જીતી સદાય રીઝો.

અર્થ—સત્યમાં હમેશાં સાચું સુખ રહેલું છે અને સત્યથી પરમેશ્વર ઘણા ખુશી થશે, તેમજ સત્ય વગર બીજો કોઇ ધર્મ નથી માટે સાચું બોલી સ્વર્ગનાં સુખ મેળવી હમેશાં આનંદમાં રહો.

પાઠ ૧૭ મો.

મુસાફર—વટેમાર્ગુ.
રીવાજ—રીત, ટેવ.
વર્તમાનપત્ર—ન્યુસ પેપર.
બાંકડો—બેન્ચ, પાટલી.
ઉત્તર—જવાબ.
શિક્ષકે—મેહેતાજીએ.
તંબુ—લુગડાનું ઘર.
સવારી—તાલુકા કે જીલ્લાના ગામોમાં ફરવું
વાપરેછે—કામમાં લેછે.
સપાટ-ઢાળટેકરાવગરની.
ભરવાડ—ગાય ભેંસ બકરાં ઘેટાં ચરાવનાર.
ડુંગરા—મોટા ટેકરા—નાના પહાડ.
રખડેછે—ભટકે છે.
ચારો-ઢોરનેખાવાનુંઘાસ
નેસ—રબારી ભરવાડને રહેવાનાં ઝુંપડાંવાળી જગા.
ભલા—સારા. [તેવા.
મીલનસાર — હળીજાય
પરોણા ચાકરી—મેમાનગીરી.
સાંભરે—યાદ.
વખાણ—ગુણ ગાવા.
ભારી—ત્રાસ આપનાર.
પૂજે—ચાકરી કરે.
ખરચવા—વાપરવા.

પાઠ ૧૮ મો.

શરીર—ડીલ.
સ્વચ્છ—ચોકખું.
તમાશો—રમત.
ખેલવા—રમવા.
ખેલાડી—રમત કરનાર.
સ્વરૂપવાન—રૂપાળો.
વરખ—સોનાકે રૂપાનાં ઘણાં પાતળાં પતરાં.
વાળુ—રાતનું ભોજન.
બેભાન—ભાન વગરનો.
રડારોળ-બૂમ પાડીરડવું.
પાડોશણ—જોડમાં રહેનાર સ્ત્રી.
નવાઇ—અચંબો.
કંટાળો—સુગ.
મોત—મરણ.
ચોંટી—વળગી.
ખુલ્લા—ઉઘાડા.
મુખ્ય—મોટી.
મતલબ—હેતુ.
પાર પડતી—સફળ થતી.
લૂછીનાખવું—લોહવું.
ઝટ—જલદી-
કરકરા—જાડા.

પાઠ ૧૯ મો.

પ્રમાણિક-સાચવટવાળા.
ખેડુત—ખેતી કરનાર.
કણબી—ખેડુતની જાત.
ઉદ્યોગી—મહેનતુ.
સહેજ—જરા.
ઉપજ—પેદાસ. [રચ.
કરકસર—રીતસરનો ખફાયદા—ગુણ. [ખરી.
બચાવી—કાળજીપાડી સહળ—જમીન ખેડવાનું લાકડાનું ઓજાર.
ચરૂ—ત્રાંબાનો કડાં વાળો દેગ. [સિક્કા.
સોના મહોર—સોનાના
ધનવાન—પૈસાદાર.
ઉતરે—પાછો પડે.
અધાટ—તમામ હકસાથે.
ફેંસલો—ચુકાદો.
વિદ્વાન—ભણેલા.
ચુકાદા—ફેંસલા.
નિર્ણય—નક્કી ઠરાવ.
બંધ બેસતી—ફાવતી, ગોઠતી.
પસંદ પડી—ગમી.
ઇશ્વર કૃપા—પ્રભુની મહેરબાની.
ખરેખર—સાચે.

પાઠ ૨૦ મો.

ઇનામ—બક્ષિસ. [હુર.
પ્રખ્યાત—નામિચો, મશ-
પાદશાહ-મુસલમાનરાજા
પરાક્રમી—બળવાન.
શોખીન—આનંદ લેનાર.
આસરો—મદદ.
દરબાર—રાજકચેરી.
ઉમરાવો—જાગીરદારો, અમીરો.
વિષયો—બાબતો.
પાર-છેડો. [તાનો ઉપરી.
ખજાનચી—નાણા ખા-
હુકમ કર્યો-ફરમાવ્યું, કહ્યું.
નામદાર-મોટાનામવાળા.
ફટકા—નેતર કેચાબખાના ઝપાટા.
અચરજ—નવાઇ.
હઠ—આહાદ.
આજીજી—કાલાવાલા.
હળવે હળવે—ધીરેધીરે.
વચન—બોલ.
નિશ્ચય—નક્કી ઠરાવ.
શરૂ થયું—ચાલુ થયું.
બસ—થયું.
ભાગીદાર—ભાગીયો.
શરત—ઠરાવ.
હજુરમાં—રૂબરૂમાં.
બાંચીઓ-ઇજ્જતખાનાર.
પહેરાવાળો—ચોકીદાર.
ગુસ્સો—ક્રોધ.
દ્રવ્ય—પૈસો ધન.
માનીતો—વહાલો.

પાઠ ૨૧ મો.

આખલો—સાંઢ.
મચ્છર—મગતરૂં.
તોફાની—મસ્તીખોર.
જંગલમાં—વગડામાં.
દોડે—ધાય.
કાયર થયો—કંટાળ્યો.
આંકી—ડામવડે નિશાન કરી.
મરજી—ખુશી.
ફાટયો—મસ્તીખોર થયો.
માતેલો—ફાટેલો.
ગર્વ—અહંકાર, મદ.
જબરો—બળવાન.
ગણગણતો—અવાજ કરતો
નીચ—દુષ્ટ.
ચલાવવો—ઉગામવો.
પલકમાં—પલમાં, જરા વારમાં.
કચરી—ચગદી.
નબળો—જોર વગરનો.
યુક્તિથી—કળથી.
તોબા તોબા—હાય હાય.
પોકરાવી—બોલાવી.
ચટકા—ડંખ.
કાલાવાલા—આજીજી.
નસકોરાં-નાકનાબેકાંણા
ફુલાઇ—અહંકારી થઇ.
શબ્દો—બોલ.
અભિમાની—અહંકારી.
લાગ આવે—દાવ ફાવે.
ઉતારૂં—ઓછો કરૂં.
સપડાયો—પકડાયો.
ફાંફાં—વલખાં.
છેવટે-આખરે.[ચારનો.
હલકામનનો—નીચ વિ-
ખૂબ—બહુજ.
નમ્ર—ગર્વ રહિત.
માઠાં—ખરાબ.
હલકા—નીચ.

પાઠ ૨૨ મો.

સાચો બાળક—ખરૂં બો-લનાર છોકરો.
મિત્ર—ભાઇબંધ.
પુસ્તકાલય — લાઇબ્રેરી, કિતાબખાનું.
વૃત્તાંત—હકીકત.
અભ્યાસ કરતા-ભણતા.
બાળપણની—નાની ઉ-મરની.
યાદ—સાંભરતી.

જાણુવાજોગ – જાણુવા જેવી.
ઇચ્છા–મરજી.
આનંદ–ખુશી.
કુહાડી–લાકડાં કાપવાનું હથીઆર.
ધાર–કોર. [સે.
આંગણામાં–બારણા પા-
સુંદર–સારૂં, શોભિતું.
વહાલું–પ્યારૂં.
કરમાઇ–સુકાઇ.
ખબર–જાણ.
હંમેશના–રોજના.
નિયમ–ધારા.
ધમકાવ્યા–દમ ભરાવ્યો.
જવાબ–ઉત્તર. [હોંચ્યો.
આવીચઢયો–આવી પ-
સઘળાને–બધાને.
જરા–થોડો.
હીંમત–ધીરજ.
દીલગીરી–શોક.
અત્યારે–હમણાં.
કીંમત–મૂલ્ય.
લક્ષણ–ટેવ, ગુણ.
પારણું–ઘોડીઉં.
પંકાયો–વખણાયો.

પાઠ ૨૩ મો.

સુલતાન–બાદશાહ.
અયાઝ–એકફકીરનુંનામ.
જંગલમાં–રાનમાં, વગડામાં. [ની રમત.
શિકાર–જનાવર મારવા-
ઝડપથી–ઉતાવળે.
આરામ–આશા એશ.
નજરે–દ્રષ્ટિએ.
ફકીર–મુસલમાનું સાધુ.
બંદગી–નીમાજ, પ્રાર્થના.
ખરેબંપોરે–મધ્યાન્હે.
તરસ–પ્યાસ.
પાક–પાવન, પવિત્ર.
અલ્લા–ખૂદા.
એહસાન–પાડ.
લાયક–જેવા.
હાજર–રજુ.
ભાવથી–હોંશથી.
શાંત–ઠંડો.
વિનંતી–અરજ.
જાગીર–જમીન.
ઉમરાવ–અમીર.
લાભ–ફાયદો.
સાન–અક્કલ, સમજણ.
સાંઇબાવા–ફકીરને બોલાવવાની રીત.
સંબધમાં–વિષે.
અંદેશો–વહેમ.
અદેખાઇ–ખાર ઇર્ષ્યા.
ઇલાજ–ઉપાય.
ભંભેરવા–ખોટું સમજાવવા.
અસલ–પ્રથમની.
સ્થિતિ–હાલત.
આભાર–ગુણ, પાડ.
ઇર્ષ્યાખોર–ખારીલા.
દેશનિકાલ–દેશપાર.

પાઠ ૨૪ મો.

પશુઓ-ચોપગાંજાનવર.
પંચ–પાંચ જાત.
વાદવિવાદ–તકરાર.
તુર્ત–તરત.
દરબાર–સભા.
ગણના–ગણતરી, બૂજ.
વલવલ–ટળવળે.
પય–દૂધ.
જુલમ–ત્રાસ.
પાર–છેડો.
વફાદાર–નીમક હલાલ.
પ્યારૂં–વહાલું. [આપું.
હલાલકરૂં–બદલો વાળી
સેવા–ચાકરી.
માનવી–માણસ.
ભાર–બોજો.
લાખે–નાખે.
બીનતકરાર-વાંધાવગર.
તનતોડીને–જાતે દુઃખ વેઠીને.
માલીક–ધણી.

પીઠ—વાંસો.	શ્રેષ્ઠ—ઘણો સારો.	કરાર—વિસામો, સુખ.
દરકાર—પરવા.	સરદાર—ઉપરી.	ગજ—હાથી.
સફર—મુસાફરી.	નિર્દોષી—નિર અપરાધી.	અથડાય—કુટાય.
માર્ગ—રસ્તો.	ત્રાસ—હેરાનગતી.	ખલકમાં—જગતમાં.
જળ—પાણી,	કસાઇ—ખાટકી.	દંડે—સજાકરે.
ક્રુર—દુષ્ટ	કરથી—હાથેથી.	કીરતાર—ઇશ્વર.
અંબાડી-હાથીનો સૌંજ.	ઠાર—મરીજવું.	કોપે—ગુસ્સેથાય.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—પશુમાં એક તકરાર પડી (તેથી) પોતે વાદવિવાદ ચલાવા તુર્ત દરબાર ભરી અને ત્યાં નરનાર બેઠાં.

ગાય કહે—હું ગાય ગરીબડી (તેથી મારા) ગુણોની કોણ ગણના કરશે. (મારાં) વાછરડાં બિચારાં વલવલે ને બીજા પય ખાય (તો પણ) જુલમનો ક્યાં પાર છે?

અર્થ—ચોપગાં જાનવરમાં એક તકરાર પડી તેથી પોતે વાદ વિવાદ કરવા માટે તરત એક સભા ભરીને ત્યાં સઉનર માદા બેઠાં. એટલે ગાય બોલી—હું ગાય ગરીબડી પડી એટલે મારા ગુણોની બુજ કોણ કરનાર છે. મારાં વાછરડાં બીચારાં દુધ વિના ટળવળે છે ને તે દુધ તો બીજા બીજા ખાઈ જાય છે તોપણ મારાપર ગુજરતા જુલમનો ક્યાં પાર છે?

(૨)

અન્વય—કુતરો કહે—હું ચ્યારૂ વફાદાર પ્રાણી ધણીનું ધાનખાઈ મનમાં માનરાખી તેનું નીમક હલાલ કરૂં છું (અને) રાતદિન સેવા કરનાર છું—વાદ૦

અર્થ—કુતરો કહે હું વહાલું નીમક હલાલ પ્રાણી છું તે ધણીનું અન્ન ખાઈ ધણીનું માન રાખી તેના ખાધેલા લુણનો બદલોવાળું છું અને રાત ન સેવા કરૂં છું. પોતે૦

(૩)

અન્વય—ગધેડો કહે—મૂર્ખ માનવી મને હસે (છે) પણ ભાર કોણ ઉપાડે (છે) મણબંધી બોજા લાધે ને બીન તકરાર ચાલુ (તોપણ) કહો (કે) જન ઉપકાર કયાં જાણે.

અર્થ—ગધેડો કહેછે કે અક્કલ વગરના માણસો મને હસેછે પણ સમજતા નથી કે ભાર કોણ ઉપાડે છે વજન બંધી ભાર ભરે તોપણ વગર વાંધે હું ચાલું છું પણ કહો માણસો મારો ગુણ કયાં જાણેછે. પોતે વાદ૦

(૪)

અન્વય—ઘોડો કહે-(હું) તન તોડીને સેવા આપું, કદી (કદી) હાર ખાઉં નહિ. માલીકને પીઠપર સ્વાર કરી લઈ રસ્તો કાપું (તોપણ) કહો કોણ દરકાર કરે છે-વાદ૦

અર્થ—ઘોડો કહેછે. હું શરીરે દુઃખ વેઠીને ચાકરી કરૂં છું કોઈ વખત ખાવાનું પણ ખાઉં નહિ અને ધણીને વાંસાપર બેસાડી મારગ કાપું છું તોપણ કહો કોણ મારી પરવા કરેછે.-પોતે૦

(૫)

અન્વય—ઉંટ કહેછે-મુસાફરીમાં માર્ગ કાપવા હું દૂર સફર કરૂં (છું તોપણ) કોઈ ક્રુર મુસાફર જળકાજે મુજ જીવ લીએછે (પણ) હું મરતાં પરોપકાર કરૂં છું-વાદ૦

અર્થ—ઊંટ કહેછે કે મુસાફરીમાં રસ્તો કાપવા વાસ્તે હું ઘણી લાંબી મુસાફરી કરૂં છું તોપણ કોઈ દુષ્ટ વટેમાર્ગુ પાણીને માટે મારો જીવ લેછે છતાં મરતાં મરતાં પણ હું તેની તરસ મટાડીને પરોપકાર કરૂં છું પોતે વાદ૦

(૬)

અન્વય—હાથી કહે-રાજાની અંબાડી કેરો મુજપર આધાર છે મુજ પગલાંથી સ્વારી શોભે (ને) વળી દરબાર દીપે છે (માટે) પશુમાં હું શ્રેષ્ઠ સરદાર છું-વાદ૦

અર્થ—હાથી કહેછે કે રાજાની અંબાડીનો મારાપર આધાર છે મારાં પગલાંથી સવારી શોભે છે અને વળી દરબાર પણ શોભે છે તેથી પશુમાં હું મોટો ઉપરી છું–પોતે વાદ૦

(૭)

અન્વય—બકરો કહે–(હું) તલ ત્રાસ આપું નહિ, તોય માણુસ મારૂં માંસ ખાવા કાજે તપેછે (અને) કસાઈ કરથી ઠાર બનું છું (કહો) નિર્દોષિને ન્યાય ક્યાં મળે–વાદ૦

અર્થ—બકરો કહે કે હું જરાપણ દુઃખ આપતો નથી તો પણ માણુસ મારૂં માંસ ખાવા માટે તલપે છે અને ખાટકીના હાથથી કપાઈ જાઉં છું કહો કે હું નિરાપરાધી ને ક્યાં ઇન્સાફ મળે છે–પોતે વાદ૦

(૮)

અન્વય—બળદ કહેછે–મુજબળથી ખેડુત હળખેડે, મુજપર કુલ આધાર હુંજ વાહન કે વ્યાપાર (નો) રોજનો બોજ ઉપાડું તોય ઘડીનો કરાર ન હોય–વાદ૦

અર્થ—બળદ કહે છે કે મારા જોરથી ખેતી કરનાર હળખેડે છે મારા પર તમામ દુનિયાનો આધાર છે હુંજ સ્વારી કે વેપારનો રોજનો ભાર ઉપાડું છું તોપણ મને ઘડીની આશાએસ હોય નહિ–પોતે વાદ૦

(૯)

અન્વય—ખર, બકરોને બળદોઓ ગજ, ઘોડોને ગાય (વગેરે) પ્રાણી બીચારાં પારકી આશા પર અથડાય (છે) જો ખોટાં કામે ખલ કમાં દરબાર દંડે (તો) પશુ પંખીને પીડતાં કીરતાર કોપે નહિ?

અર્થ—ગધેડા, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડાને ગાય વગેરે પ્રાણી બીચારાં પારકી આશા ઉપર કુટાયછે. જો ખોટાં કામ કરવાથી દુનિયાંમાં જ્યારે સરકાર સજા કરેછે તો પછી પશુ પંખીને દુઃખ દેતાં પરમેશ્વર કેમ ગુસ્સો ન કરે ? કરેજ.

પાઠ ૨૫ મો.

ગુનો—વાંક.
કબુલાત—માનવું.
ધક્કો—હડસેલો.
આરસો-તકતો, આયનો
ફૂટ્યો—ભાગ્યો.
મા— નહિ.
બહાર—બારણે.
કસુર—વાંક, ભૂલ.
કદાચ—કદી
જાણે અજાણે—ધ્યાન બહાર.
નારાજ—નાખુશ.
બીક—ડર.
ઉદાસ—દીલગીર.
કશો—કંઈપણ.
દોષ—વાંક.
સંતાડવા—છુપાવવા.
સુધારી—બતાવી.
સજા—શિક્ષા.
સહન કરૂં—વેઠું.
સદ્ગુણી—નીતિવાળા.
નીવડે—થાય.

પાઠ ૨૬ મો.

મજાની—સુંદર.
નિશાળ—શાળા, સ્કૂલ.
બાળાઓ—છોકરીઓ.
રંગ બેરંગો—જુદી જુદી જાતના રંગનાં.
ગળપટા—ગળે વીંટાળવાનો પટો.
ગુંથે—જકડે.
નામાં—હિસાબ લખવો તે
લેખાં—મોંના હિસાબ ગણુવાતે.
ઘાટ—આકાર.
પ્રદર્શન—બધી વસ્તુઓ ગોઠવીને મૂકેલી તે.
ઉપયોગમાં—ખપમાં.
ચીજો—વસ્તુઓ.
સાહ્ડીઓ—ચટાઇઓ.
આનંદથી—મોજથી.
ચિત્રકામ—ડ્રૉઇંગ.
તલ્લીન-એક ધ્યાન.
વિષય—બાબત.
ખુબી—બલિહારી.
લાયક—લાયકીવાળા.
વર્તેછે—ચાલેછે.

પાઠ ૨૭ મો.

સંઘરો કરવો-એકઠું કરવું
કુદરત—ઈશ્વરી ચમત્કાર.
અવલોકન—ધારીને જોવું
રાજધાની—રાજગાદી.
કિલ્લો—કોટ.
રચના—ગોઠવણ.
ખાણ—અનાજ ભરવાનો મોટો ખાડો.
ભુકરો—એક જાતનો પોચો પત્થર.
ગંજી—ઢગલો.
અગત્યની—જરૂરની.
આગગાડી—રેલગાડી.
આગબોટ-વરાળથી ચાલનારૂં વહાણ.
સાધનો—સાહિત્યો.
પુષ્કળ—ઘણુંજ.
નાણું—પૈસો.
દ્રવ્ય—નાણું.
આવાર નવાર-વારાફરતી

કવિતાના અર્થ.

કીડી એ જંતુની જાત છે તોપણ જુઓ તે કેવી દાણા એકઠા કરેછે. અને બધી સાથે મળીને હમેશાં સંપથી દરમાં રહેછે.

પાઠ ૨૮ મો.

પરબ—તરસ્યા માણસોને પાણીપાવાની જગ્યા.
ગોળા—માટલાં.
સફેદ—ધોળા.
પિત્તળ—ત્રાંબાને જસતની મેળવણીથી બનાવેલી ધાતુ.
પ્યાલા—જામ, પવાલાં.
લોટા—કળશીયો.
મજુર—હેલકરી.
કઠિઆરા લાકડાં વેચનાર.
તડકામાં—તાપમાં.
ભારા લાકડાની જુડીઓ.
ઉપાડી—ઉંચકી.
વિસામો—થાક, આરામ.
ઉપજ—પેદાશ.
ખરાદિલથી—સાચા મનથી.
આશીર્વાદ—આશિષ.
ટાળવામાં—નાશકરવામાં.
મનોહર—રમણીય.
શીતળ—ઠંડી.
ધર્માદા—દાનમાં.

પાઠ ૨૯ મો.

શેખચલ્લી—તરંગી.
તરંગો—ખોટા વિચાર, મનના બુદ્દા.
તર્ક—વિચાર.
દોડાવે—દોડાવે.
ચિંતા—ફીકર.
ધાડવો—માટીનો ઠારીઓ.
મરઘી—કુકડી.
ઉદ્યમે—રોજગારે.
વળગ્યો—લાગ્યો.
ક્યારનો—કેવારનો.
માફક—પેઠે.
પંડિતો—વિદ્વાનો.
ચેતવ્યો—જાણીતો કર્યો.

પાઠ ૩૦ મો.

પતંગ—કનકવા.
ઉડાડવા—ચગાવવા.
નારાજ—નાખુશ.
ગભરાઓ—અકળાઓ.
સપાટા—ઝપાટાથી.
ભરાઈ—વળગી.
મદદ—સહાય.
કાયરથવું—કંટાળવું.
પ્રયાસ—મહેનત. યત્ન.
ફાવ્યો—પાર પડયો.
આસમાન—ગગન.

પાઠ ૩૨ મો.

ડોલે—હાલે.
તરૂવર—ઝાડ.
ઝુલાવે—હીંચોળે.
મનોહર—મનને ખુશી કરે તેવાં.
ગાન—ગાયન.
ધ્યાન ધરવું—ઇશ્વર સ્મરણ કરવું.
વને—વનમાં,
કલોલ—આનંદ.
ચણતાં—વીણીખાતાં.
જળધારે—પાણીને આધારે.
નીજ—પોતાને.
પોઢે—સુવે.
માળ—માળામાં.
જંપતાં—નીરાંત થતી,
મળસ્કે—પરોઢીએ.
ધાય—દોડે.
પ્રીતે—હેતથી.
દીનાનાથ—પરમેશ્વર.
મધુરાં—મીઠાં.
નિર્મળ—ચોકખું.
ઠરે—વિસામોલે.
લહાવીદે—ઠરાવે.
ધાર્યું—ઇચ્છાપ્રમાણે.
વશ—તાબે.
વિપત્તિઓ—આફત.
શોધી—ખોળી.
કામધેનુ—મનધાર્યું આપનારી ગાય.
ચિંતવ્યા—મનમાંઇચ્છ્યા.
અપાર—ઘણો.

કવિતાના અર્થ.

(૧)

અન્વય—તરૂવર ડાળીઓ ડોલે, પવન પાન ઝુલાવે, મનોહર પંખીઓ સુંદરગાન ગાતાં ઊડે, (તે) સુંદર ગાન ગાતાં, ઇશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં, (ને) વને કલ્લોલ કરતાં, રોજ આનંદે ફરતાં, સંપે સાથ રહેતાં, પ્રીતનો પડદો ખોલે, તરૂવર ડાળીઓ ડોલે, (તેથી) પંખી રોજ સુખીઆં (છે).

અર્થ—જંગલમાં ઝાડોની ડાળીઓ ડોલે છે અને જાણે પવન પાંદડાંને હીંચોળતો હોયની તે વારે મનોહર પંખીઓ મજાનાં ગીત ગાતાં ઉડે અને તે મજાનાં ગાયન ગાતાં ને વળી પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં (દેખાયછે) વળી પંખીઓ વનમાં આનંદ કરતાં ફરતાં દેખાય છે. અને સાથે સંપથી રહેછે તેથી હેત પ્રીતનો અંતરાય તુટી જઈ પ્રેમમાં વધારો થાયછે. આવીરીતે ઝાડોની ડાળીઓ હાલેછે તેથી પંખીઓ રોજ સુખીઆં છે.

(૨)

અન્વય—કોઈ વનફળ ખાયછે, કોઇ કણ ચણતાં જાયછે, કોઇ ફુલ રસ ચૂસેછે, કોઇ વનસ્પતિ ખાય(છે) કોઇ વનસ્પતિ ખાય ને જળ ધારે દોડી જાય (ત્યાં) સૌ મળી સંપે નાય. પછી નિજ વાટે વળતાં. સાંજે માળ (પર) પોઢે (અને) બાળક જોઇ જંપતાં (વળી) મળસ્કે ઉઠી ધાય (ને) કોઇ વનફળ ખાયછે.

અર્થ—કેટલાંક વનમાંથી ફળ ખાયછે. કેટલાંક દાણા વીણી ખાતાં જાય છે કેટલાં ફુલોમાંથી રસ ચુસે છે. કેટલાંક કુમળા કુમળા, છોડવા અને ઝાડોનાં પાંદડાં ખાયછે. કોઈ ઝાડપાન ખાય અને પાણીના ઓવારા તરફ દોડી જાય ને ત્યાં બધાં ભેગાં થઇ હળીમળી નહાય, પછી પોત પોતાને રસ્તે પડે. સાંજે માળામાં સુએ અને પોતાનાં બચ્ચાં જોઈ નીરાંત વળે મોટું પરોઢીઆમાં ઉઠીને જંગલમાં દોડે અને કોઇ કોઇ વનફળ ખાય છે.

(૩)

અન્વય—ભલી ભાતનાં ફળ ઝુલે વિધવિધ જાત મેવો દીનાનાથ દીધો (તે) સૌ પંખી પ્રીતે જમે. દીનાનાથ ખેતરમાં પાક પૂરો દીધો (તેએક-

શોક) ખંત રાખી ખાએ (તોપણ) મધુરો માલ ખૂટે નહિ. (તેખાઈ) સદા સંતોષ ધરી નિત્ય નિર્મળ જળ પીએ (પછી) નીજઠામ આવી ઠરે. ફળ ભલી ભાતે ઝુલે.

અર્થ—સારી રીતનાં ઝુલતાં ફળ અને જુદી જુદી જાતનો મેવો પરમેશ્વરે આપ્યો છે તે પંખીઓ બધાં હેતથી ખાયછે. વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પૂરેપૂરો પાક આપ્યો છે તે એટલો આપ્યો છેકે ખંત રાખીને ખાધાજ કરે તોપણ એ મીઠો માલ ખૂટે નહિ. તે ખાઇને હમેશાં સંતોષ રાખી નિત્ય ચોકખું પાણી પીએ અને પોતાને ઠેકાણે આવી શાંત થાયછે અને ફળો સારી રીતે ઝુલેછે.

ઉદ્યમ વિષે.

અન્વય—ઉદ્યમથી એકલો (હોય તોપણ) હજાર ને હઠાવીદે. ઉદ્યમથી ધાર્યું ધન ધાન્ય મેળવાય છે. ઉદ્યમથી રાજ અધિકાર કાંઇ દૂર નથી. ઉદ્યમથી દેવ દાનવ વશ કરાય છે. ઉદ્યમથી તરત વિપત્તિઓ વેરાઇ જાય. (વળી) ઉદ્યમીઓ ધૂળમાંથી પણ સોનું શોધી જાયછે. અરે બાળ તું તો ઉદ્યમને કામધેનુ જાણ (તેથી) ચિંતવ્યા પ્રમાણે અપાર લાભ પમાય છે.

અર્થ—ઉદ્યમથી માણસ એકલો હોય તો પણ હજારો માણસને હઠાવીને પોતે આગળ પડે. ઉદ્યમથી મરજી પ્રમાણે ધન ધાન્ય મેળવાય છે. ઉદ્યમથી રાજ અધિકાર લેવો હોય તેપણ છેટેનથી મતલબકે તેપણ મળેછે. ઉદ્યમથી દેવ અને દૈત્યો પણ તાબે થઇ જાયછે. ઉદ્યમથી બધી આફતો જતી રહેછે. વળી ઉદ્યમ કરનાર માણસો ધૂળમાંથી પણ સોનું ખોળી જાય છે. માટે હે બાળકો તમે ઉદ્યમને ઇચ્છેલું આપનારી ગાયના જેવો ગણો કારણકે તેથી પણ એ ગાયની પેઠે મનમાં ઇચ્છ્યા પ્રમાણે ઘણા લાભો મળેછે માટે સૌએ આળસ છોડીદઇ ઉદ્યમ કરવો.

પાઠ ૩૨ મો.

પટેલ—ગામનો ઉપરી.
બજાવેલી—કરેલી.
વંશપરંપરા-પેઢી દરપેઢી
ભોગવટા—વાપર, વપરાશ.
[ખેડાય તેટલી.
સાંતીની—એક હળ વડે
પ્રકાર—જાત, વર્ગ.
લાડમાં—પ્યારમાં.
ઉછરેલો—મોટો થએલો.
સાથી—ભાગીઆ, સોબતી.
લુચ્ચા—ખળ.
પુંજી—દોલત.
ઇચ્છતા—મરજી કરતા.
ડહેલી—ખડકી.
હુકો—હોકા ગુડગુડી.
સમાન—જેવું.
બળ—જોર.
મેઘ—વરસાદ.
જળ—પાણી.
નજર—દેખરેખ.
ખાતરી—વિશ્વાસ.
માફક—પેઠે.
મદદ—સહાય.

પાઠ ૩૩ મો.

ભાઇબંધી—સહાઈ.
બેનપણી—સહી.
પીડાય—દુઃખી થાય.
ગંદું—ગોબ્જું, ગોબરૂ.
નિરોગી—આરોગ્ય.
જરૂર—ખપ, કામ.
ઠામઠામ—ઠેકાણે ઠેકાણે.
જંતુઓ—જીવડાં.
સુધરતી—સારી થતી.
ખુલ્લાં—ઉઘાડાં.
બિછાનાં—પાથરણાં.
ભીનાશ—ભેજ.
મેલું—ગંદુ.
ચકલી—કળ, કોક.
એકઠું—ભેગું.
લકવો—સંધીવાનો રોગ.
જાજરૂ—સંડાસ.
મોરીઓ—ગટરો. [દબો.
દુર્ગંધી—ખરાબ વાસ, બ-
તદન—બીલકુલ.

પાઠ ૩૪ મો.

વૃદ્ધ—ઘરડા.
પાટવી—મોટા.
નિશ્ચય—ઠરાવ.
સમાચાર—હકીકત.
ફેલાતાં—ખબર પડતાં.
અદેખાઈ—ખાર, દ્વેષ.
ઉથાપશે—લોપશે. ફેરવશે
સંદેહ—શક, વહેમ.
સલાહ—વિચાર,
વરદાન—રાજીથઇ માગવાને આપેલું વચન.
વનવાસ-વનમાં રહેવાનું.
શોક—દીલગીરી.
દેહ મૂક્યો—મરણ પામ્યા.
પ્રજા—રૈયત.
ધિક્કાર—વખોડવું.

પાઠ ૩૫ મો.

નટ—અંગ કસરતના ખેલ કરનાર.
જોસથી—જોર ભેર.
ધરી—પકડી.
ખુબી—સફાઇ.
ગુલાંટ—ગોથું.
ઝબકારા—ચમકારા.
ચમકે—ઝળકે.
શાબાશ—વાહવાહ.
દરકાર—પરવા.
સ્થિર—ટટાર.
સફાઇ—ખુબી.
ચમત્કાર—નવાઈ.
નજર બંધી—જોનારની આંખને ભુલાવામાં નાંખવીતે.
ખુબીદાર—ચમત્કારી.

પાઠ ૩૬ મો.

ગ્રીષ્મ—ગરમ ઋતુ.
મહિમાય—મોટાઇ.
નિરખી—જોઇ.
શીતળ—ઠંડી.
કોકિલા—કોયલ.

ટહુકા—બોલ.	સુકેશરી—સારી કેશરી-આ રંગની.	આમ્ર—આંબો.
ધરતી—જમીન.	રસદાર—ઘણા રસવાળી.	પરખાઉં—ઓળખાઉં.
તપતી—ગરમ થતી.	હરતી—ખેંચતી.	કંઠ—સાદ, ગળું.
તરૂમાં—ઝાડોમાં.	ઠરતી—વસતી.	સંગિત—ગાયન.
લહી—લઇ, જોઇ.	ઉકળાટ—બફારો.	સ્વર—તાલ.
શાખ—ઝાડપર પાકેલી કેરી.		પ્રસારી—ફેલાવી.
		પ્રફુલ—ખીલેલો.

કવિતાના અર્થ.

રોળાવૃત્ત.

અન્વય—ઝાડની શીતળ છાંય, ફળ ફૂલ હરખી ઝુલે, આ આંબો શોભાય (તેમાં) કોકીલા ટહુકા કરતી. (વળી) ધરતી તપતી જાય (અને) મોગરે સુગંધ ભરતી (એવો) ઇશ્વરનો મહિમાય ગ્રીષ્મમાં નીરખી લીધો.

અર્થ—ઝાડોની ઠંડી છાંયા, ફળો અને ફૂલો આનંદે ઝુલેતે આ આંબાના ઝાડોની શોભા, વળી તેમાં ટુહુ ટુહુ કરતી કોયલો. જમીન દીવસે દીવસે વધારે ગરમ થતી જાયછે તે અને મોગરો પણ સુગંધીદાર બને છે એવી ઇશ્વરની મોટાઈ ગ્રીષ્મ એટલે ગરમીની ઋતુમાં જોઇ.

તોટક વૃત્ત.

(૧)

અન્વય—હસતી રમતી વસંત વનમાં (અને) તરૂમાં ભમતી (ભમતી) મોર દઈ ગઈ. પછી ગ્રીષ્મ થતાં કેરી બહુ ફળી (તેને) ભલી લીલી લહી જનો લલચાય (છે.).

અર્થ—હસતી રમતી વસંત ઋતુ જંગલો અને ઝાડોમાં ફરતી ફરતી (મને) આંબાને મોર દઈ ગઈ. પછી ગરમીની ઋતુ થઈ એટલે આંબાપર બહુ કેરી આવી તેને સારી લીલી છમ જેવી જોઇને માણસો તે લેવાને માટે લોભાય છે.

(૨)

અન્વય—અતિતાપ પડે (તેથી) શાખ થઇ ખરે, (પછી) રસદાર (થઇ) સુકેશરી રંગધરે. તે રસથી જગનું ચિત્ત હરતી કેરી તણી ખણી દીલમાં ઠરતી (છે).

અર્થ—એ ઋતુમાં ઘણોજ તાપ પડેછે તેથી કેરીઓ ઝાડ પર પાંકીને ખરી પડેછે પછી ઘણા રસ વાળી થઇ તેનો સારો કેશરીઓ રંગ થાય છે તે રસથી બધા લોકોનું મન પોતા તરફ ખેંચે છે એવી કેરીની ઘણી બલિહારી મનમાં લાગેછે.

દોધક છંદ.

(૧)

અન્વય—જુઓ ગ્રીષ્મ ઉકળાટ ધરેછે, પંખી ઉડીવને વન ફરેછે હું (કોયલ) ટહુકે જન ચિત્ત હરું છું (અને) આમ્ર તરૂપર વાસ કરૂં છું.

અર્થ—જુઓ આ ગરમીની ઋતુમાં બફારો ઘણો થાયછે. પંખીઓ ઉડીને વને વન ફરેછે કોયલ પોતાના ટહુકાથી માણસોના મન હરેછે અને આંબાના ઝાડ પર રહેછે.

(૨)

અન્વય—હું શ્યામ શરીર વડે પરખાઉં (અને) કોમળ કંઠ વડે વખણાઉં (વળી) સંગિતના સૂર સમજાવું (છું) અને મનોહર વાડી ખૂબ ગજાવું (છું).

અર્થ—હું મારા કાળા રંગના શરીરથી ઓળખાઉંછું અને મારા-મધુર ગળા (સાદ) વડે વખણાઉં છું હું માણસોને ગાયનના તાલ સમજાવું છું અને મનને આકર્ષે એવો બાગ ઘણોજ ગજાવી મૂકુંછું.

નારાચ છંદ.

અન્વય—જુઓ આ બાગં મધુર મોગરે રૂપેરી (હોય તેવો) દીપે (છે) વેલમાં ફૂલેલ કળી અંગમાં સુગંધ ભરેછે. (એવો મોગરો) હું અનેક પાંખડી પ્રસારી ઝારી રૂપ બન્યો છું (અને) મને ગ્રીષ્મનો પ્રફુલ્લ બાળ સહુજને ગણ્યો (છે.)

અર્થ—જુઓ આ બાગ સફેદ મોગરાનાં ફૂલોવડે રૂપેરી હોય એવો શોભેછે વેલોની અંદર ફૂલેલી કળીઓ શરીરમાં સુગંધી આપે છે. હું મોગરો ઘણી પાંખડીઓ ફેલાવી ઝારીના જેવો દેખાઉં છું. મને બધા લોકો ગ્રીષ્મના ખીલેલા બાળકના જેવો ગણે છે.

ઇંદ્રવજ્રા

અર્થ—સારી રસથીજ ભરેલી કેરી હોયછે, કોયલ ટહુકાથી ઘણી વખાણાય છે. બટ મોગરાની સોઠી સુગંધી હોયછે. એવી સારી રસિક ગ્રીષ્મ ઋતુ અમે સૌએ જાણી.

પાઠ ૩૭ મો.

જંગલી—જંગલમાં રહેનારા.

પાદરી—ધર્મ ગુરૂ.

બોધ—શિખામણ.

ઈમારતી—ઘર બાંધવામાં વપરાતાં લાકડાં.

આથેના—વેગળેના.

સિવાય—વગર.

સંબંધમાં—સહવાસમાં.

અબણુ—ઠોઠ.

બાંધકામ—ઘર બાંધવાનું કામ.

કુશળ—હોશિઆર.

શરૂ—ચાલુ.

કાટખૂણો—ઘરબાંધવામાં વપરાતુ લાકડાનું ઓજાર.

જલદી—ઉતાવળે.

ઓજારો—હથીઆરો.

ભીલ-કોળી, દુબળા વગેરે જંગલમાં રહેનારી જાત.

પાઠ ૩૮ મો.

નમુનો—આકાર, નકલ.

બહાદુરી—જોરાવરી.

જોડે—સાથે.

વહેણુ—પ્રવાહ.

કીલ્લો—કોટ.

ખંડેર—ભાગેલાં ઘરો.

મુશકેલ—અઘરૂં, કઠણુ.

ચઢાવ—ચઢવાનું.

દિવાલો—ભીંતો.

બુરજો—કિલ્લાને ખૂણે ઉંચો ચણેલો ગોળ ભાગ

કસ્બો — તાલુકાનું મોટું ગામ.

નજીક—પાસે.

રૂપેરી—સફેદ રંગનો.

તળેટી—ડુંગર પાસેની નીચી જમીન.

ખીણો-બે ડુંગર વચ્ચેની નીચી જમીન.

પગથી—એક માણસથી ચલાય એવો સાંકડો રસ્તો કેડી.

દેખાવ—જોવાનું.

રમણીય—સુંદર.

સપાટાબંધ—જલદી.

આકૃતિ—આકાર, ઘાટ.

પાઠ ૩૯ મો.

બોડા—ઝાડપાનવગરના.

ભેખડો—ચીરા, ટેકરા.

ટુકડા—કડકા.

ઘસડાઇ—તણાઇ.

બંગલા—મોટાઘાટનાં ઘર.

દેવસ્થાનો—દહેરાં, દેવળો.

નબળી—પાક નથાય તેવી

પીગળેલો—ગરમીથી પ્રવાહી રૂપે થએલો.
ઉપસી—ફૂલી, ઉંચી થઈ.
કોતરી—કોચી,
ભિંજાય—પલળે.
પૂલો—નદી ઉતરવાને પાણીથી ઉંચે ટેકા મૂકી બાંધેલો રસ્તો.

પાઠ ૪૦ મો.

સરોવર—મોટું તળાવ.
જેઠ મહિનો—ઉનાળાનો છેલ્લો અથવા વરસનો આઠમો મહિનો.
મેળાપ—ભેટો.
પૃથ્વી—જમીન.
પચીજાય-નીચેઉતરીજાય
વહેળા—નાની નદીઓ.
પ્રવાહ—વહેણ, રેલો.
નિચાણ—ઢળતી જગા.
સમુદ્ર—સાગર, દરિઓ.
ધોધ—ઉંચેથી નીચે પડતું પાણી.
શક્તિ—જોર, બળ.
ખડક—પત્થરના ટેકરા.
ભૂકે ભૂકા—ચૂરે ચૂરા.
પુષ્કળ—ઘણીજ.
નદીનુંમુખ-નદી સમુદ્રને મળે તે જગા.
બેટ—ચારે તરફ પાણીને વચ્ચે જમીન હોય તેને.
ચમકારા—ઝબકારા.
સરિતા—નદી.
નિર્મળ—ચોખ્ખું.
નીર—પાણી.
તીર—કાંઠો, કિનારો. [ના.
ચિત્રવિચિત્ર-ભાતભાત-
નાવણ—નહાવાનું.
ધોવણ—ધોવાનું
પાનનું—પીવાનું.
પિછાણીએ—જાણીએ.

કવિતાના અર્થ.

અન્વય—નિર્મળ નીરે ભરેલી સુંદર સરિતા જુઓ તેને તીરે નાના મોટાં તરૂ ઉગેલાં (છે).

અર્થ—ચોખ્ખા પાણીથી ભરપૂર રૂપાળી નદી જુઓ તેના કાંઠાં ઉપર નાનાં મોટાં ઝાડો ઉગેલાં છે.

અન્વય—તેમાં ચિત્રવિચિત્ર રંગિત માછલાં ગમ્મત કરતાં (અને) કિનારે પશુ લીલું લીલું ઘાસ ચરતાં (જણાય છે.)

અર્થ—એમાં ભાતભાતના રંગનાં માછલાં મજા કરતાં અને કાંઠા ઉપર લીલું છમ જેવું ઘાસ ચરતાં પશુઓ જણાય છે.

અન્વય—સૌ નગરની સુંદર સોભા નિશ્ચય નદીથી જાણીએ. (અને) નાવણ, ધોવણ (અને) જળપાનનું મોટું સુખ પીછાણીએ.

અર્થ—બધા શહેરોની સારી સોભા નક્કી નદી વડેજ છે તેમાં નાવા ધોવા અને પીવાના પાણીનું મોટું સુખ (મળેછે.) જાણવું.

પાઠ ૪૧ મો.

દરિઆ—સમુદ્ર.
મહાસાગર—મોટો સમુદ્ર.
ખલાસી—વહાણ હંકારનાર, ખારવો.
આગબોટ—વરાળથી ચાલતું વહાણ.
નોકર—ચાકર.
બેવાને—તેડવાને.
મમરા—કુરમરા, ચોખાને પલાળી શેકીને ફુલાવેલા. [કેલો.
બહોળો—ઘણો જમા રેજથો-અકઠો થએલો ભાગ
ભરતી ઓટ—પાણીની ચઢ ઉતર.
મોજાં—તરંગ, લહેરો.
પછાડે—અફાળે.
છાયા—પડછાયો.
બોટ—નાનું વહાણ.
કોડીઓ, શંખલા, છીપો } દરિઆઈ—પ્રાણીને રહેવાનાંઘર.
આણી—લાવ્યો.
ગમે—પસંદ પડે.

પાઠ ૪૨ મો.

મરજી—ઇચ્છા.
જ્ઞાન—સમજણ.
ભૂગોળ—પૃથ્વીના ગોળા ઉપરની રચના.
ટંડેલ—વહાણનો ઉપરી ખલાસી.
માહીતી—ખબર. [તેવી.
પૂરતી—બરાબર, જોઇએ
મગીઆ—મગના દાણા જેવડી
ઠરેલો—જામેલો. [સાતો.
કોતરાતો—કોરાતો, ઘ-
ભૂશિર—જમીનની અણી લાંબી થઈ સમુદ્રમાં ગએલી હોય તે.
ઉલટું—અવળું.
ઘુસે—પેસે.
અખાત—સમુદ્રનો ફાંટો લાંબો થઈ જમીનમાં ગએલો હોય તેને.
ઉપસાગર—પહોળા મોંનો અખાત.
મુદતથી—વખતથી.
કાંપ—પાણીમાં તણાઈ આવેલો કાદવ કચરો.
ક્રિયા—કામ.

પાઠ ૪૩ મો.

આરામ—વિસામો.
કારીગરો-સુતાર, લુહાર કુંભાર વણકર વગેરે.
વસવાયાં—ગામની વસ્તીનું કામ કરનારા કારીગરો.
આરા—પઇડાના દાંડા.
મજબૂત—કઠણ. [તેવું.
ટકાઉ—ઘણાવખત ચાલે
ધમણ—પવન ફુંકવાનો દેશી સંચો.
તણખા—ચીણગારીઓ.
વાટ-પૈડા ઉપર ચઢાવવાની પાટી. [રીતે.
સજજડ—ઉખડે નહિ તે-
ચાકડો—બાકડાના પૈડા જેવું કુંભારનું ઓજાર
સોયા—સુઆ, પીંડા.
કોસમાં—માળમાં.
ઝાંપે—દરવાજે. [ઓજાર.
ફાળકો-સુતર વીંટવાનું.
તાણાવાણા-કપડું વણતાં ઉભાઆડા દોરા આવે તે
ખાદી—જાડું કપડું, ગજી
જાજમ—પાથરવાનું રંગીત બીછાનું.
શણ—એક જાતના છોડના રેસા.

પાઠ ૪૪ મો.

ગામ-જેમાં થોડાંઘરહોય તે. [હોયતે.
શહેર—ઘણાં ઘરને બજાર

છુટ્ટી—રજા.
ખેલતા—રમતા.
ગિલ્લી દંડા—લાકડા બેના-
ના મોટા કડકા વતી
રમવું તે.
દહાડો વળવો – ફાયદો થવો.
ફેર—તફાવત.
રોઝો-જાણીતા માણસો-
ની કબરો બાંધેલાં મ-
કાન.
ચેલાં ચિત્ર.
કોતરકામ—પત્થરમાં કો-
ટપાલ—ડાક, પોષ્ટ.
ઑફીસ-લખવાનું કામ
કરવાની જગા, કચેરી.
વળાય—સાફ થાય.
બજાર—ચૌટા.
સાંચાઓ—યંત્રો, મીલો.

પાઠ ૪૫ મો

ગોમતી પુર—અમદાવાદ
પાસેનું ગામડું
તગાવી—ખેડુતને સરકારે
વ્યાજે ધીરેલા રૂપિયા
મહેસુલ—જમીનવેરો.
વસુલ થયા—આવીગયા.
ફેરણી કારકુન—તાલુકાના
ગામોની સીમમાં ફર-
નાર કારકુન.
હવાડો-કુવાનજીક ઢોરો-
ને પાણી પીવાને ચણી
લીધેલો કુંડ.
દુરસ્ત કરવું—ભાગેલું સ-મારવું.
ઓવરશીઅર—બાંધકામ-
ખાતાનો મુખ્ય નોકર.
ફોજદાર—તાલુકાની પો-
લીસનો ઉપરી.
મુકરદમો—કેસ, કામ.
સાક્ષી—સાહેદો, જુબાની
અવલ કારકુન—પહેલા કા-
રકુન, હેડ કલાર્ક.
જમાદાર—ફોજદારનાહા-
થનીચેનો અમલદાર.
રજુ—હાજર.
હેરાનકરવો—દુઃખ દેવું, પ-જવવો.
સખતી-જુલમ જબરાઈ
તિજોરર—ખજાનચી.
કમરે—કેડે.
લપેટી—વીંટી.
નાયક—મુલકી સિપાઇનો ઉપરી.
રસીદ—પહોંચ, પાવતી
શરાફ—રુપિઆ ગણી-
આપનાર, નાણાવટી.
ગીરો—ઘરાણ, મારગેજ.
ખતો—દસ્તાવેજો.
દવાખાનું—ઔષધશાળા.
શીતળા—સેયડ, ગોવરૂ,
બળીઆ.
ચેપ—રસી.

પાઠ ૪૬ મો.

કમિશ્નર—પ્રાંતનો ઉપરી
અમલદાર, સુબા.
કચેરી—કોરટ.
લગતાં—સંબંધી.
કલેક્ટર—જીલ્લાનો ઉપરી
અમલદાર નાયબ-
સુબા.
મુલતવી—લેવાનું બંધ કરવું.
ઠરાવ—ફેંસલો.
અધિકાર—હકુમત, સત્તા
ઈન્સ્પેક્ટર-તપાસણી ક-
રનાર અમલદાર.
ઇજનેર—બાંધકામ ખા-
તાનો ઉપરી.
દેખરેખ—તપાસ.
સુખાકારી—આરોગ્યતા.
વહીવટ—કારભાર.
મામલતદાર— તાલુકાના
ઉપરી, વહીવટદાર.
સંમતિ-સલાહ, મંજુરી.
મુન્સફ-સબોર્ડિનેટ જડજ

પાઠ ૪૭ મો.

મોડા—અસુરે.
બીના—હકીકત.
રેલ—પૂર.
હરકતો—અડચણો.
તીડ—એક જાતનાં અના-
જ ખાઈ જનાર પક્ષી.

પાક—મોલ.
મહેરબાની—કૃપા.
વાઘ—ફાડી ખાનારૂં જંગલી પ્રાણી.
બંદુક—દારૂ ભરી અવાજ કરવાનું હથિઆર.
પરવાનગી—રજા.
આશા—ઇચ્છા.
તજવીજ—તપાસ.
મારફતે—તરફે.
બલામણ—સીફારસ.
છૂટ—રજા.
હાલ—હમણાં.
ફૂંચુટી—જીલ્લાની નિશાળોના ઉપરી.
કન્યાશાળા—છોડીઓની નિશાળ.
પરીક્ષા—તપાસણી.
પ્રથમ—પહેલાં.
નાલાયક—નકામા.
નિરાશ—આશાભંગ.
ખુનનો—મારી નાંખેલા માણુસસંબંધી.
ચુકવતા—ન્યાય કરતા.
જુબાની—સાક્ષી.
ચુકાદો—ઠરાવ, ફૈસલો.

પાઠ ૪૮ મો.

શિક્ષક—માસ્તર, મહેતાજી.
મઝાની—સુંદર.
નાળાં—વહેળીઆં.
ડહોળું—મેલું,
ચિકાર—પૂરી ભરપુર.
ચગું—કાંપ.
ઝરણું—પાણીની સેરો.
બંધાઇને—ઠરીને.
સખત—કઠણ.
થીજીને—ઠરીને.
હિમ—ઠાર. [ધ કરીએ.
અટકીએ—થોભીએ, બંં-

પાઠ ૪૯ મો.

દેવતા—અગ્નિ.
સળગતી—બળતી.
શેની—કઇ વસ્તુની.
અંગારા—બળતા કોયલા.
ફૂંકણી—દેવતા ફૂંકવાની વાંસની ભૂંગળી.
હોલવાઇ—બુઝાઇ.
ઠરીજાય—હોલવાય.
જ્યોત-શગ, બળતું,ભડકો
વરાળયંત્ર-વરાળથી ચાલતા સાંચા.
પાડતા—સળગાવતા. [ર.
ચકમક-એકજાતનોપત્થ-
દવ—જંગલમાં લાગેલી આગ.

પાઠ ૫૦ મો.

મીઠાઈ—ગળ્યા પદાર્થ.
કંટાળતો—કાયર થતો.
ખાતરી-વીશ્વાસભરોસો
બેસ્વાદ—સ્વાદ વગરની.
મોળી—ફીકી.
સ્વચ્છ—ચોકખું.
આરોગ્ય—સુખી.
ઘુંટણુ—ગોઠણુ, ઢીંચણુ.
સમાન—જેવડા. [જગા.
અગર—મીઠું પકવવાની
જુઆળ—ભરતી.
સાંભરીલણ—કસરડીલણ.
જથાબંધ—ઘણુંજ.
દેશાવર—પરદેશ.

પાઠ ૫૧ મો.

કારખાનું—સાંચાઓ.
મતલબ—હેતુ,ઇચ્છા.
ખાસ—ખસુસ,જરૂર.
બરડ—ઝટ ભાંગે તેવા.
ચૂરેચૂરા—ઝીણાકટકા.
માફક—પેઠે.
નકામી—ફોકટ.
ખાલી—અમસ્તી.
ચિનાઇ—ચીની માટીનો.
વિસ્મય—નવાઇ.
લગાડવા—ચોપડવા.
પ્રમાણે—રીતે.
દીવાસળી—કાંડી.
તદન—બીલકુલ.
ઝાળ—બળતું.

પાઠ પર મો.

શોખ—ટેવ, પસંદ
પહેલદાર—પાસાવાળી.
વર્ગમાં—ક્લાસમાં.
અઢાળી—પછાડી.
સંભાળજે—સાચવજે.
ઘાટના—આકારના.
ખરબચડી—ખાડા ટેકરાવાળી.
ભીસી—સુંવાળી.
ફટકડી—એકજાતની તુરા સ્વાદની વસ્તુ.
ઝવેરાત—હીરા માણેક વગેરે.
ઝુંમર—કાચનાં કે ધાતુનાં દીવા કરવાનાં ઝાડ.
લોલક—લટકણ.

પાઠ પ૩ મો.

પોલાદ—સખત લોઢું
કોદાળી—જમીન ખોદવાનું હથીઆર.
સમી—દુરસ્ત.
પાનું—ફાળ.
ધમવાને — ખેંચીનેવાનાં ખવાને.
એરણ—લુહાર જેના પર મૂકીને લોઢું ટીપે છે તે ઓજાર.
નરમ—પોચું.
ખાતરી—નિશ્ચય.
ઘા કર—ટીપ
ઘડતર—નરમ લોઢું.
ભરતર—બરડ લોઢું.
પાટલીઓ—આંકડા.
રવેસ—ઓસરી, છજો.
દિવાલ—ભીંત.
કરવત—લાકડાં વહેરવાનું ઓજાર.
કાનસ—ઘસવાનું ઓજાર.
પાધરૂં—બારોબાર, ભરભાર્યું

પાઠ પ૪ મો.

ઇંદ્રિય—આંખ નાક કાન વિગેરે.
મુખ્ય—મોટાં મોટાં.
અંગ—ભાગ.
અગત્યનું—ઘણી જરૂરનું.
છિદ્રો—કાણાં.
આધારે—ટેકાથી.
શોભી—ખુશી.
ખ્યાલ—અટકળ.
બારીક—ઝીણાં.
ઉત્પન્ન—પેદા.
પચાવવા—જીરવવા.

પાઠ પપ મો.

સીસાપેન—પેનસિલ.
દોહતા—દૂધ કાઢતા.
છેદ—કાણું.
ઘટ—જાડો, ઘાડો.
ઝરપે—ધીરે ધીરે નીકળે.
ઘડીઆં—માટીનાંવાસણ.
ઉપવાસ—ભૂખ્યા રહેવું.
ગુંદર—ઝાડનો રસ.
પાક—વસાણાના લાડુ.

પાઠ પ૪ મો.

શુમારે—આશરે.
ડુંભી—ઘઉંની ડુંડી.
સુખળા—સોયા જેવા તાંતણા.
ખાચ—ખોબણ.
હાઉદખાની—ખંડવાના.
ઠુમસો—ટુકો, ભરાઉ.
પુષ્ટિકારક—કૌવત આપનાર.
હવાલો—ચારણી.
ચાળણ—ચાળતાં બાકી રહેલો ભાગ.
ભુસું—થુલું.
રવો—કણી.
વાની—જમવાની વસ્તુ.
આથોચઢવો—ખાટું થવું.
લાહી—ખેળ.
જખમ—ઘા.
પોટીસ—ઘઉંનો લોટ કે અળસીને બાફીને કરેલી લુગદી.

પાઠ પ૭ મો.

બગીચો—વાડી.
ચૂંટી—તોડી.

ચોકડો–જુડો.
માફક–પેઠે.
ખાંચ–ખોભણ. [એવું.
લગભગ–મળતું આવે
શોષી–ચૂસી.
અળવી–આળુ, શક્કરીઆં.
કરવત–આરી.
ચિરાએલું–ફાટેલું.
ગુલમોર–એક જાતનું સુંદર ફૂલ વાળું ઝાડ.
ઝડપથી–જલદીથી.
જથાબંધ–સામટું.
કુંવાર–એક જાતનો છોડ.
દાંતા–કાકર.

પાઠ ૫૮ મો.

જીવજંતુ–નાનાં જીવડાં.
પતંગીઉં–ફૂદું.
ભટક્યા–રખડયા.
ખોટું–જૂઠું.
વર્ગ–જાત.
મજાની–બેશ, સુંદર.
સબળાં–બધાં.
જઠર–ખાધેલું પચાવવાની કોથળી.
ખૂબસુરત–રૂપાળી.
પારખું–ઓળખું
બીલકુલ–સુદલ.
માદા–નારી જાતિ.
ચેતરી–કામ કરનારી.

અવસ્થા–હાલત.
સ્થિતિ–અવસ્થા.
સાંભરતી–યાદ આવતી.
ઇયળ–કીડા જેવું જંતુ.
નુકશાન–બગાડ.
પોષણ–ગુજરાન.
તાર–તાંતણો.
કોશેટો–તારની કોકડી.
નિરાંત વાળી–જંપથી.
અવતાર–જન્મ.
માત્ર–ફક્ત.
મોજ–શોખ.
હુમલો–ચઢાઈ.
મદદ–સહાય.

પાઠ ૫૯ મો.

સમડી } એકજાતનું માંગીધ } સાહારી મોટું પક્ષી
ધોળાયા કરતો–વારે ઘડીએ આવતો.
પાળ–કિનારો.
ભાથું–રસ્તે ખાવાનું.
તારની પેઠે-સીધી સડસડાટ.
ડરતું–બીતું.
સપાટાબંધ–જોરભેર.
નહોર–નખ
નજર–ધ્યાન.
ટોચે–છેક ઉપરનોભાગ.

અહામીઓ – અદામના રંગજેવો.
કરાંઠી–રાડાં, સાંઠી.
થોભ્યો–રોકાયો,
ઉતાર–ઢોળાવ.
સરી–ખસી[નીચીજગા.
ખીણ–બે પર્વત વચ્ચેની
અંધારાં–તમર.
બારીક–ઝીણી. [ભાગ.
ગરદન–ડોકનો પાછલો
બાઉધરી–બકરાંતીઆં.
કમકમાટ–કંટાળો, ત્રાસ.

પાઠ ૬૦ મો.

ખીસકોલી–એક જાતનું નાનું પ્રાણી.
ટેકડા–કુરકા.
બાપકાદાર–ખૂબ સુરત.
દેખાવડું–શોભાયમાન.
વલવલાટ–એક ઠેકાણે બેશી ન રહેવું તે.
રમુજ–આનંદ.
બદન–શરીર, અંગ.
રાખોડીઉં-રાખના રંગનું
પીઠે–વાંસે. [પટાવાળી.
કાબરચીતરી-કાળાધોળા
માફક–પેઠે.
ગર–ગરભ.
કુમળી–કુમળી.

રાક્ષી—આગળા દાંતની બેબાજુએ આડેડા બ-હાર દાંત હોય છે તે.
રૂવાંટી—વાળ.
ઘટ—સજડ.
ઘાતકી—ખુની.
ચકોર—ચપળ.
ગતિ—ચાલ, વેગ.
દુશ્મનો—શત્રુઓ.
બચાવ—રક્ષણ.
ઈજા—પીડા, દુઃખ.
છત—છાપરાની નીચેનો ભાગ.
ઠામઠામ—ઠેકાણે ઠેકાણે.
ખાસ કરીને—ઘણે ભાગે.
વગડીમાં—જંગલમાં.
તેજ—જલદ, તીક્ષણ.
અવાજ—સાદ.
કૌવતવાળા—જોરાવર.
ઉપરાચાપરી—એક પછી એક સાથે.
ફાળ—ફલંગ.
કક્ષા—કોણી, પૂળા.
રહેઠાણ—વાસો.
તૂલ—અનાજ.
સમીસાંજ—સંધ્યાકાળ.

પાઠ ૬૧ મો.

ફરીવળ્યા—ઘેરી લીધા વિંટાઇ વળ્યા.
સરખી—પણુ.
ઢુકે—પાસે.
તદ્દન—બીલકુલ.
હાંફે—ઝુકે.
ધર—પકડ.
પંજો—પાંચો.
ગબડડી—દોટ.
ઠોકાય—પછડાય.
મમતા—માયા.
તાબેદાર—હુકમ માનનાર.
નોકર—ચાકર.
ભરોસાદાર—વિશ્વાસુ.
ભાઇબંધ—મિત્ર, દોસ્ત.
ગમે—પસંદ પડે.
માન—આબરૂ.
પતકરતી—ગણકારતી.
ભાવ—હેત.

પાઠ ૬૨ મો.

સગાં—કુટુંબી.
વહાલાં—પ્યારાં.
ધર્મશાળા—મુસાફર લોકોને રહેવાનું મકાન.
ટટાર—સીધા.
વરૂ—કુતરાના ઘાટનું ફાડી ખાનારૂ પ્રાણી.
બરછટ—કરકરા.
ડાચું—જડબું.
નળા—ઢીંચણથી પાની સુધીનો ભાગ.
ચહેરા—ઘાટ.
વિકરાળ—બીહામણો.
બીકણુ—ડરકણ.
છાતીવાળું—હિંમતવાન.
હુમલો—ધસારો.
ટુકડીઓ—ટોળીઓ.
પાધર—ઝાંપો.
કીકીઆરી—બૂમરાણ.
પક્કું—પહોંચેલું.
ખંધું—લુચ્ચું.
ભારો—જુડો.
વાઢ—શેરડીનું ખેતર.
ખંધાઇ—લુચ્ચાઇ.
ઘુરકવા—બરાડવા.
પડખે—બાજુમાં.
ગુસ્સાથી—ક્રોધથી.
ગમત—આનંદ.
ખાતર—માટે.
પજવો—હેરાન કરો.
ઠીક—સારૂં
કીકી—આંખની વચ્ચેનો [કાળો ભાગ.
સહેલાઇથી—થોડીમહેનતે
ઘોર—ઘણા બીહામણા.
પાસે—નજીક.
મ્યાન—તરવારનું ઢાંકણ.
કરકરી—બરછટ.
મહેરબાની—કૃપા.
સતાવશો—પજવશો.

કાસળકાઢીશ-જડમૂળથી
નાશ કરીશ

પાઠ ૬૪ મો.

સિંહ-એક જાતનું ફાડી-
ખાનારૂ જબરૂ પ્રાણી
વિકરાળ-ડરામણાં.
અજાયબ-તાજુબ.
બીધાં-ડર્યાં.
અગ્નિ-દેવતા.
યાળ-ઘોડા અને સિંહની
ડોકપરના વાળ.
ઠેલણગાડી-હાથે ધકેલ
વાની ગાડી. [વાજ.
ધુધવાટા-સિંહનો અ-
ગર્જના-ગડગડાટ જેવી
બૂમ.
ધ્રુજતાં-કાંપતાં.
ભો-બીક.
ઠેકાણું-નિયમ.
દીપડા-ચિત્રા, નાનાવાઘ
આંતરે-ઘેરે, રોકે.
ચાખેલ-સવાદીઓ.
ગોસ-માંસ.
હેરાન-દુઃખી.

પાઠ ૬૫ મો.

પોચાં-નરમ.
ઉપરાંત-કરતાં વધારે.
ડીલ-શરીર.
દવાશાળા-ઇસ્પીતાલ.
હાડપીંજર-હાડકાંનુંખો-
ખું.
દિવાલ-ભીંત.
ટાંગ્યું-લટકાવ્યું. [એવું.
બિઆમણું-બીકલાગે
બેડોળ-કદરૂપાં.
બેશક-નક્કી.
કૌવત-તાકાદ, જોર.
અગત્યના-ઘણા, જરૂરના
ખોપરી-માથાનો ઉપલો
ભાગ. [જુનાં હાડકાં
પાંસળાં-છાતીની બેબા-
ફેફસાં-સ્વાસો વડે લોહી-
ચોકખુ થવાની જગા.
હૃદય-શરીરમાં લોહી ફ-
રતુ કરવાની જગા.
સંરક્ષણ-બચાવ, સંભાળ
ગરદન-બોચી.

પાઠ ૬૬ મો.

ચામડી-ત્વચા.
કુદરતી-ઈશ્વરે બનાવેલું.
ફોલ્લે-ગુમડા ઝરેળા.
ઢીમાં-સોજો ચઢવા, ચા-
મડીનું ઉપલું પડ ઉપસે તે
ગોડ-ગુમડાં.
ઘા-વાગેલું.
રૂઝાતો-મટતો.
દરદ-દુઃખ.
લઠ્ઠ-જોરાવર.
આળું-નરમ.
ખાલ-ચામડી, પડ.
ખમાતું-વેઠાતું.
પુષ્કળ-વધારે.
ખુલી-ઉઘાડી.
ગાલેફ-ઓસિકા કે ગોદ-
ડાને ચઢાવેલું પડ.
સુક્ષ્મદર્શક-નાની વસ્તુને
મોટી દેખાડનાર.
અસંખ્ય-અગણિત, ઘ-
ણાજ.
કાપા-ચીરા.
છિદ્રો-કાણાં.
ગરમ-હુંફાળું
આછાં-છુટે છુટે.
ઋતુ-મોસમ.

પાઠ ૬૭ મો.

જોડા-પગરખાં,
તળીઉં-નીચેનો ભાગ.
ખાસું-સારૂં.
પસંદ પડયા-ગમ્યા.
કમાવેલું-પકવેલું.
ભેજવાળું-હવાવાળું.
કોહવા-સડવા.
તરડે-ફાટે.
મુદત-વખત.
ટકે-ફાટે નહિ.
ચમારવાડો-ચામડીઆઓ
નેરહેવાની જગા.

ટાંગેલી—લટકાવેલી.
વાસમારતી—ગંધાતી.
ઠરાયું—ઊભું રહેવાયું.
રાંપી—ચામડું સાફ કરવાનું ઓજાર.
જીન—ઘોડા ઉપર નાખવાનો સામાન.
મસક—પાણી ભરવાની કોથળી, પખાલ.

પાઠ ૬૮ મો.

ઊન—ઘેટાના વાળ.
ઘેટાં—મેઢાં.
ઓઢો—પશુને ઓઢાડવાનું કપડું.
ફેર—તફાવત, જુદાઇ.
ઊઠવેઠ—માથા કુટ.
વાંકડીઆ—ગુંછળાં વાળા
ભરાઉ—સજડ.
કામળા—ધાબળા.
શેતરંજી—પાથરવાનું ચટાપટાવાળુ બિછાનું.
ખાસકરીને-ઘણું કરીને, ઘણે ભાગે.
હલકાં—વજનમાં ઓછાં.
ફંફ—ગરમાવો.
ફુઆ—આંતરી.
કંસારી—એક જાતનું સફેદ પાંખવાળુ જીવડું.
ડગલા—કોટ.
વાસ્કુટ—બદન જાકીટ.
ગળપટ્ટા—ગળેબંધ.
ઝબ્બા—પગની પાની સુધીનો ડગલો, જામો.
પહેરણુ—ઝભલું.
કુબજા—બદન.

પાઠ ૬૯ મો.

આંગણું—ઘરના બારણાની આગળનો ભાગ.
ઉભરણી—ઉંચાણ.
ખાસ—જરૂરથી.
ભેજ—શરદી.
ઘર—મૂળ રહેઠાણ.
કુંભીઓ—થાંભલા.
કરા—ઘરની બાજુ પરની ભીંતો.
છોલાણું—છો દીધેલું.
પરસાળ—ઘરનો આગળનો ખંડ.
ઓસરી—રવેશી.
દેરાસર-દેવ પૂજાની જગા.
કોઠાર—અનાજ ભરવાની જગા.
વેદ—દવા કરનાર.
સીડી—નીસરણી.
માળ—મેડો. [રડો.
દિવાનખાનું-બેઠકનો ઓ-
દિવાલ—ભીંત.
છબીઓ—ચિત્રો.
ખુબીથી—સફાઇથી.
તાકાં—ગોખલાં.
મોભ-બે કરાની ઉપર લાંબુ લાકડું ગોઠવેલું હોય છે તે.
સાકટા—વળીઓ.
ફડવાસા—પાતળા સાગનાં કામડાં.
સરંડાવ્યું—ગુંથાવ્યું.
છત—સીલીંગ.
અભ્યાસનો—ભણવાનો.
ઝરૂખો—છજું.
સવડ—સોઇ, વગ.

પાઠ ૭૦ મો.

અસલી—જુની.
રજા—છૂટી.
ઓળો—પડછાયો.
સાધન—સાહિત્ય.
ઓછાયો—પડછાયો.
તરફ—બાજુ.
છાયાયંત્ર-પડછાયાથીવખત જાણવાનુંસાધન
મદારી—ખેલ કરીબતાવનાર.
ડુગાડુગા—એકજાતનું ડમડમ વાગતુ વાજું.
હેઠલા—નીચેના.
ચોકી—પહેરો.

પાઠ ૭૧ મો.

ઘડીઆળ—વખત જાણવાનું યંત્ર.
ચંદા—ઘડીઆળનું આંક માંડેલું ગોળપતરૂં.
લિપિ—ભાષા.
માલમ—ખબર.
કલાક—અઢીઘડી, દિવસનો ચોવીશમો ભાગ.
મિનિટ—કલાકનો સાઠમો ભાગ.
સામટા—ભેગા.
અંતર—છેટું.
ચક્કર—દાંતા વાળાં ગોળ નાનાં પૈડાં.
કમાન—પોલાદનીપાતળી પટીનું ગુંછળું.

પાઠ ૭૨ મો.

ત્રાજવું—પલ્લું.
બજારે—ચૌટામાં.
તોળવા—જોખવા.
સમતોલ—સરખાવજનનું.
બેશક—નક્કી.
છેતર્યો—ઠગ્યો.
પાધરો—સીધો.
વેરાઇ—ઢોળાઇ.
વેપારી—માલ વેચનાર, દુકાનદાર.
વજન—કાટલાં.
સોદો—ખરીદવાની વસ્તુ.
જોખે—તોળે.
સમાન—બરાબર, સરખી
ચીચવો—એક જાતની રમત.
યુક્તિયો—ઇલાજ, કળા.
મધ્યભાગ—વચ્ચે.
મેર—બાજુ.
વહેમ—શક.
ખાધ—નુકશાન, ખોટ.
સહેજસાજ—થોડું ઘણું.

સમાપ્ત.

દરેક પાઠમાં આવેલા જોડાક્ષરો.

પદાર્થો	વિશ્વસ્વામી	ઇર્ષાખોર	ગ્રીષ્મ
પ્રાણીઓ	ભક્તિ	સ્થિતિ	આમ્ર
ચિત્રો	અત્યારે	નિર્દોષ	પ્રફુલ્લ
પુસ્તકો	સિદ્ધપુર	ફોડ્યો	સાંભળ્યું
વનસ્પતિ	વૃદ્ધ	તલ્લીન	વાયવ્ય
બ્રાહ્મણી	જાત્પો	પ્રદર્શન	કસ્બો
અજ્જુ	દ્રવ્ય	અંગત્યની	પૃથ્વી
અનુસ્વાર	વર્તણુક	સંગ્રહ	સમુદ્ર.
ઈશ્વર	ચિત્રગુપ્ત	ધર્માદા	આકૃતિ
શ્રદ્ધા	ન્યાય	ઉદ્યમ	દેવસ્થાન
કુક્કડ	ગૃહસ્થ	પ્રયાસ	ચિત્રવિચિત્ર
વિદ્યાભ્યાસ	મહોલ્લામાં	નિર્મળ	પુસ્કળ
ત્રગડા	નિશ્ચય	વિપત્તિ	ક્રિયા
ટટ્ટુ	દુષ્ટમતિ	પ્રકાર	ભગોળવિદ્યા
બેસાડ્યો	વર્તમાનપત્ર	દુર્ગંધી	ગિલ્લીદંડા
બુદ્ધિ	સ્વચ્છ	કૌશલ્યા	સજ્જડ
ખર્ચુંપાન	નિર્ણય	ધિક્કાર	વરાળયંત્ર
પસ્તાયા	પરાક્રમી	રામચંદ્રજી	દુરસ્તી
અક્કલ	પ્રખ્યાત	કૈકેયીના	ઈન્સ્પેક્ટર
સ્ત્રીપુરૂષ	નમ્ર	પ્રીતી	કમિશ્નર
લગ્ન	યુક્તિ	શત્રુઘ્ન.	જીલ્લાના
અટકાવ્યો	પુસ્તકાલય	શ્યામ	મુન્સફ
વિશ્વપતિ	વૃત્તાંત	ચમત્કાર	પલ્લામાં

મુંબાઈ બેટ તથા મુંબાઈ ઇલાકાની ભૂગોળનો સાર.

દિશાઓ.

દિશાઓ ચાર છે; પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર ને દક્ષિણ. જે બાજુએ સવારમાં સૂર્ય ઉગેછે તે પૂર્વ દિશા; જે બાજુએ સાંજે સૂર્ય આથમેછે તે પશ્ચિમ દિશા; પૂર્વ દિશા તરફ મોં કરી ઉભા રહીએ તો ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર દિશા અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ દિશા.

ખૂણાઓ.

ખૂણા ચાર છે. વાયવ્ય, ઇશાન, નૈઋત્ય અને અગ્નિ ઉત્તર અને પશ્ચિમ દિશા વચ્ચેનો વાયવ્ય ખૂણો; ઉત્તર અને પૂર્વ દિશા વચ્ચેનો ઇશાન ખૂણો; દક્ષિણ અને પશ્ચિમ વચ્ચેનો નૈઋત્ય ખૂણો અને દક્ષિણ અને પૂર્વ વચ્ચેનો અગ્નિ ખૂણો.

વ્યાખ્યાઓ.

૧ **નકશો**—દેશ કે તેના કોઈ ભાગનો કાગળપર ચિત્રેલો નમુનો અથવા આકાર.

૨ **ખંડ**—પૃથ્વી ઉપરની જમીનના જે પાંચ મોટા ભાગ કરેલા છે તે દરેકને ખંડ કહેછે. તેનાં નામ.—એશિયા, યૂરોપ, આફ્રિકા, અમેરિકા અને ઓશિયાનિયા.

૩ દેશ—જેમાં ઘણા પ્રાંતો, ઇલાકા અને જીલ્લાઓ આવેલા હોય તે.

૪ પ્રાંત—જેમાં ઘણા ઇલાકા સંસ્થાન અને જીલ્લા આવેલા હોય તે.

૫ इलाको—જેમાં ઘણા જીલ્લા આવેલા હોય તે.

૬ जिल्लो—જેમાં ઘણા તાલુકા આવેલા હોય તે.

૭ तालुको—જેમાં ઘણાં નાનાં મોટાં ગામો આવેલાં હોય તે.

૮ गाम—જેમાં થોડાં ઘરોની વસ્તી હોય તે.

૯ शहेर—જેમાં ઘણાં મોટાં ઘરો ને બજારો હોય ને જ્યાં ધમધોકાર વેપાર ચલાતો હોય તે.

૧૦ बंदर—નદિ કે દરિયા કિનારે વેપારનું મથક હોય અને જ્યાં વહાણ અને આગબોટ આવી શકતાં હોય તે.

૧૧ बेट—જે જમીનની ચારે તરફ પાણી હોય તે.

૧૨ द्विपकल्प—જે જમીનની ત્રણ બાજુએ પાણી હોય અને એક બાજુએ જમીન સાથે જોડાએલી હોય તે.

૧૩ संयोगिभूमि—જમીનના બે મોટા ભાગને સાંધનારો જમીનનો નાનો ભાગ તે.

૧૪ भूशिर—જે જમીનની અણી લાંબી થઇને સમુદ્રમાં ગએલી હોય તેને ભૂશિર, કેપ અથવા પોઇન્ટ કહેછે.

૧૫ जळाशय—જે ઉંચી જમીનમાંથી ચારે તરફ પાણીનાં ઝરણ વહેતાં હોય તે.

૧૬ उच्चप्रदेश—ડુંગર કે પર્વતને મથાળે આવેલી સપાટ જમીન.

૧૭ डुंगर—જમીન ઉપર જે ઘણા ઊંચા ટેકરા હોય તે.

૧૮ पर्वत—ઘણા ડુંગરો સાથે જોડાઇને ઘણાજ ઊંચા વધેલા હોય તે. એવા પર્વતો ઘણા ગાઉ સુધી લાંબા ગયા હોય તેને પર્વતોની હાર કહેછે.

૧૯ खीण—બે પર્વતોની વચ્ચે આવેલી તળેટીની જમીન.

૨૦ किनारो—જમીનનો જે ભાગ નદિ, દરિયો કે પાણીના કોઈ ભાગની લગોલગ આવેલો હોય તે.

૨૧ रण—જે જમીનમાં તદ્દન રેતીજ હોય અને ઝાડપાન કે પાણી વગેરે હોય નહિ તે.

૨૨ रणाद्विप—રણમાં જે જગ્યાએ પાણી અને ઝાડપાનવાળી જગ હોય તે.

૨૩ महासागर—પૃથ્વી ઉપરના પાણીના જે પાંચ મોટા ભાગ કરેલા છે તે દરેકને મહાસાગર કહેછે, તેનાં નામ ઉત્તર મહાસાગર, દક્ષિણ મહાસાગર, આટલાન્ટિક મહાસાગર, પાસિફિક મહાસાગર અને હિંદી મહાસાગર.

૨૪ समुद्र—મહાસાગરથી પાણીનો નાનો ભાગ.

૨૫ सरोवर—ચારે બાજુએ જમીન અને વચ્ચે પાણી હોય તે.

૨૬ नदि—મોટા પાણીનો પ્રવાહ પર્વત કે સરોવરમાંથી નીકળી સમુદ્રને મળેછે તે.

૨૭ मूळ—જે જગ્યાએથી નદિ નીકળેછે તે જગા નદિનું મૂળ અને જે જગાએ નદિ મળેછે તે જગાને નદિનું મુખ કહેછે.

૨૮ अखात—સમુદ્રનો ફાંટો જમીનમાં ઘણો લાંબો ગએલો હોય તે

૨૯ उपसागर—પહોળા મોંઢાના અખાતને ઉપસાગર કહેછે.

૩૦ खाडी—ભરતીની વખતે સમુદ્રનું પાણી અંદર આવે એવા નદિના પહોળા મૂખને ખાડી કહેછે.

૩૧ सामुद्रधूनि—પાણીના બે મોટા ભાગને સાંધનારો પાણીનો જે નાનો ભાગ તે.

મુંબાઈ બેટની ભૂગોળ.

સામાન્ય હકીકત.

ઘણાં વર્ષો પહેલાં મુંબઈમાં ભીમ નામનો હિંદુ રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેના મરણ પછી તેનો કુંવર પ્રતાપસિંહ ગાદી ઉપર બેઠો, તેના સાળા નાગરશાએ તેને હરાવી ગાદી ઉપરથી ઉઠાવી મૂકયો અને પોતે રાજ કરવા લાગ્યો. તેના વંશજો પાસેથી ઈ. સ. ૧૩૧૮ માં અલાઉદીન ખીલજીએ લઇને ઉજડ કર્યો, ત્યારપછી ત્યાં ફીરંગી લોકોએ આવી વસવાટ કરી મુસલમાનોની પડતીના વખતમાં ઇ. સ. ૧૫૩૨ માં ધણી થઈ પડ્યા. ઇ. સ. ૧૬૬૧ માં પોર્તુગાલના રાજાએ પોતાની છોકરી કેથેરાઇનને ઈંગ્લાંડના રાજા બીજા ચાર્લસ સાથે પરણાવી તેની પહેરામણીમાં આપ્યો ત્યારથી અંગ્રેજ સરકારને મળ્યો ત્યારપછી મુંબઈ આબાદ થઈ પૈસા ટકા અને વેપાર અને વસ્તીમાં ઘણું વધ્યું છે.

સીમા.

ઉત્તરે સાષ્ટિ બેટમાં થાણા જીલ્લાનો વાંદરા અને કુરલા તાલુકા, પશ્ચિમે અને દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર, અને પૂર્વે મુંબાઈનું બારૂં અને ખાડીની પેલી બાજુ કોકણ પ્રાંત.

તેની સરાસરી લંબાઈ આશરે ૧૧ માઇલ અને સરાસરી પહોળાઈ આશરે ૩ માઇલ છે તેમાં આશરે નવ લાખ માણસની વસ્તી છે. એ બેટને પીવાનું પાણી પૂરૂં પાડવાસારૂં બેટની બહાર ચાર મોટાં તળાવો બાંધેલાં છે. વીહાર, તુળશી અને પવાઈ એ ત્રણ સાષ્ટિ બેટમાં અને તાનસા તળાવ મુંબાઇથી ૬૦ મૈલ દૂર કોકણ પ્રાંતમાં છે ત્યાંથી મોટા નળો મારફત શહેરમાં પાણી આવેછે.

મુંબઈ શહેરમાં ઘણી મોટી અને સોભાયમાન ઇમારતો, ઘણાં વિદ્યાલયો, સુતર કાંતવાની ને સુતરાઉ, ગરમ, અને રેશમી કાપડ વણવાની મીલો અને મોટા મોટા વેપારીની પેઢીઓ તથા પરદેશ સાથે વેપાર કરનાર વેપારીઓની ઓફીસો હોવાથી તથા ઘણી જાતના હુનર અને કારીગરીથી લોકો પોતાનું ગુજરાન ચલાવેછે.

એમાં બોરીબંદર સ્ટેશન, મ્યુનીસિપલ ઓફીસ, ક્રાફર્ડ મારકીટ, કાપડ મારકીટ, વગેરે સુંદર મકાનો પાલવાબંદર, ચોપાટી અને બેન્ડસ્ટેન્ડ વગેરે ફરવા હરવાની જગાઓ અને વાલ્કેશ્વર, બાબુલનાથ, મહાલક્ષ્મી, મમાદેવી, ભુલેશ્વર વિગેરે હિંદુ મંદિરો; મુસલમાનોની જુમા અને જકરીઆ મસીદ અને વહોરાઓની જામે મસીદ તેમજ રોમન કેથોલીક અને પ્રોટેસ્ટંટ ધર્મના દેવળો વિગેરેથી એ શહેર આખા હિંદુસ્તાનનાં શોભિતાં શહેરોમાં પહેલા નંબરનું ગણાય છે.

એ શહેરનો વહીવટ મ્યુનિસિપાલીટીના હાથમાં છે, તે કારપોરેશન નામનું ૭૨ મેમ્બરોનું બનેલું મંડળ ચલાવેછે. તેમની ચુંટણી દર ત્રણ ત્રણ વર્ષે થાયછે તેમાં અરધા મેમ્બરો રૈયત તરફથી નીમાય છે અને અરધા મેમ્બરોને સરકાર નીમેછે. સરકારે નીમેલા મેમ્બરોમાંથી અરધા સરકારી અમલદારો અને અરધા રૈયતના પ્રખ્યાત માણસો હોય છે. એ વહીવટ બરાબર ચલાવવા માટે મ્યુનિસિપાલીટીએ મુંબાઈ શહેરના નીચે પ્રમાણે સાત ભાગ કર્યા છે. તે દરેકને વોર્ડ કહેછે.

એ. કોટવૉર્ડ એમાં—કોલાબા, કોટ, મેદાન.

બી. માંડવી વૉર્ડ એમાં—માંડવી, ડુંગરી, ઉમરખાડી અને ચકલો.

સી. ભુલેશ્વર વૉર્ડ એમાં—મારકીટ, ધોબીતલાવ, ફનસવાડી, ભુલેશ્વર કુંભારવાડા અને ખારા તળાવ.

ડી. ગીરગામ વૉર્ડ એમાં—ખેતવાડી, ગીરગામ ચોપાટી ચાન્ટ-રોડ, વાલકેશ્વર અને મહાલક્ષ્મી.

ઈ. ભાયખલા વૉર્ડ એમાં—ભાયખલા, મઝગામ, કામાટીપુરા, ચીંચ-પોકલી, નાગપાડા અને તારદેવ.

એફ. પરેલ વૉર્ડ એમાં—પરેલ, સીવરી, સીવને નાયગામ.

જી. માહીમ વૉર્ડ એમાં—વરલી, દાદર અને માહીમ.

અખાતો.

૧ બેકબે—ચોપાટીની પશ્ચિમે, કોલાબાને વાલકેશ્વરની વચ્ચે.

૨ માહીમનો—માહિમ અને વરલીની વચ્ચે.

૩ અરબી અખાત—મુંબઈબેટ અને કોકણની વચ્ચે.

તળાવો.

૧ બાબોલાનું તળાવ—મેદાનમાં.

૨ ધોબી તળાવ—મેદાનને નાકે ફરામજી કાવસજી ઇન્સ્ટીટયુટ પાસે.

૩ ભુલેશ્વરનું તળાવ }
૪ મમાદેવીનું તળાવ } —ભુલેશ્વર વિભાગમાં.

૫ કાવસજી પટેલનું તળાવ—કાંદાવાડીને નાકે.

૬ બાબુલા તળાવ—સર જમસેદજી જીજીભાઈની ઇસ્પીતાલપાસે

૭ ગોવાળીઆ તળાવ }
૮ વાલકેશ્વરનું તળાવ } —વાલકેશ્વર વિભાગમાં.

૯ મહાલક્ષ્મીનું તળાવ—મહાલક્ષ્મી વિભાગમાં.

૧૦ પરેલનું તળાવ—પરેલ વિભાગમાં.

૧૧ નાયગામનું તળાવ—નાયગામ વિભાગમાં.

૧૨ જાંબળી તળાવ—માહિમ વિભાગમાં.

દ્વિપકલ્પો.

૧ કોલાબા—મુંબાઇ બેટની નૈરૃત્યે.
૨ વાલકેશ્વર—મુંબાઇ બેટની પશ્ચિમ દિશાએ.
૩ વરલી—મુંબાઇ બેટની વાયવ્યે.

ભૂશિરો.

૧ કોલાબા—કોલાબાની દક્ષિણે.
૨ વાલકેશ્વર—વાલકેશ્વરની દક્ષિણે.
૩ હાજીઅલ્લી—હાજીઅલ્લીની ઉત્તરે.
૪ મામા અંજાની—મામા અંજાનીની દક્ષિણે.
૫ વરલીની—વરલીની ઉત્તરે.
૬ સીવરી—સીવરીની દક્ષિણે.

ડુંગરો.

૧ વાલકેશ્વરનો ડુંગર }
૨ મહાલક્ષ્મીનો ડુંગર } મુંબાઈ બેટની પશ્ચિમે ગિરગામ વિભાગમાં.
૩ વરલીનો ડુંગર—માહીમ વિભાગમાં.
૪ મંડલીનો ડુંગર—ઉત્તરે ગોવારીમાં.
૫ રૈલીનો ડુંગર—ઉત્તરે સીમમાં.
૬ સીવરીનો ડુંગર—સીવરીમાં.
૭ ભંડાર વાડાનો ડુંગર—મજગામમાં.

ગોદીઓ.

૧ સાસુન ડોક—કોલાબામાં.
૨ સરકારી ગોદી—કોટમાં.
૩ વિક્ટોરીઆ ડોક }
૪ પ્રિન્સીસ ડોક } —માંડવી વિભાગમાં.

૫ પી૦ ઍા૦ કંપનીની ગાદી—મજગામ વિભાગમાં.

બંદરો.

પાલવાબંદર, બેલાર્ડબંદર, મોદીબંદર, પથરબંદર કરનાકબંદર, માંડવીબંદર, મસીદબંદર, વાડીબંદર, ચીંચબંદર, કસેરબંદર, એલ્ફીન્સ્ટનબંદર, ટેંકબંદર કોલસાબંદર.

રેલવેઓ.

બી૦ બી૦ એન્ડ સી૦ આઈ૦ રેલવે અને જી૦ આઈ૦ પી૦ રેલવે.

સ્ટેશનો.

જી૦ આઈ૦ પી૦ રેલવેનાં—બોરીબંદર, મસીદબંદર, મજગામ, ભાયખલા, ચીંચપુગલી, કરીરોડ, પરેલ, દાદર, માટુંગા, સીમ.

બી૦ બી૦ એન્ડ સી૦ આઈ૦ રેલવેનાં—કોલાબા, ચર્ચગેટ, મરીનલાઇન, ચર્નીરોડ, ગ્રાંટરોડ, મહાલક્ષ્મી, પરેલ, એલ્ફીન્સ્ટનરોડ, દાદર, માટુંગા, માહીમ.

ટ્રામ્વેનાં સ્ટેશનો—સાસુનડોક, કોલાબા, સેક્રેટરીએટ, સરકલ, બોરીબંદર, મનીસ્કુલ, ઠાકોરદ્વાર, ગીરગામ, ક્રાફર્ડ મારકીટ, કર્નાકબંદર, પ્રીન્સીસડોક, પાયધોની, નળબજાર, સી. પી. ટેન્ક, બે ટાંકી, જેકબ સરકલ, ગ્રાંટરોડ, જે. જે. હોસ્પીતાલ, મજગામ, ભાયખલા, વીકટોરીઆ ગાર્ડન, અને પરેલ.

જોવા લાયક જગાએ.

કોલાબાની દીવાદાંડી, કોલાબા ઓબ્ઝરવેટરી, સેલર્સહોમ મી. ટાટાની તાજમહાલ હોટેલ, સેક્રેટરીએટ, રાજાબાઇ ટાવર, હાઇકોર્ટ, જનરલ પોષ્ટ ઓફીસ, ટાઉનહોલ, ટંકશાળ, નવી ગાદી, રાણીનું પુતળું, બોરીબંદર સ્ટેશન, મ્યુનિસિપલ હાઉસ, એલ્ફીન્સ્ટન હાઇસ્કૂલ, ક્રાફર્ડ મારકીટ, વિક્ટોરીઆ ગાર્ડન.

મુંબાઈ ઇલાકો.

સીમા.

ઉત્તરે બલુચિસ્તાન અને પંજાબ, પશ્ચિમે અરબીસમુદ્ર, દક્ષિણે મહીસુર પ્રાંત અને મદ્રાસ ઇલાકો, પૂર્વે રજપૂતાનાં, મધ્ય હિન્દએજન્સી, મધ્યપ્રાંત, વરાડ અને હૈદરાબાદ.

મુખ્ય ભાગો.

૧ સિંધપ્રાંત, ૨ કચ્છપ્રાંત, ૩ ગુજરાત પ્રાંત, (કાઠીઆવાડસહીત) ૪ મહારાષ્ટ્રપ્રાંત, ૫ દક્ષિણ મહારાષ્ટ્રપ્રાંત.

મુખ્ય પર્વતો.

૧ હાલાપર્વત સીંધપ્રાંતમાં. ૨ ગિરનારને સેત્રંજો કાઠીઆવાડમાં. ૩ વિંધ્યા ગુજરાતમાં નર્મદાની ઉત્તરે. ૪ સાતપુડા ગુજરાતમાં નર્મદા અને તાપીની વચ્ચે. ૫ સહ્યાદ્રિ અથવા પશ્ચિમ ઘાટ મહારાષ્ટ્ર અને કોકણની વચ્ચે.

ભૂશિરો.

રાસમુરી—કરાંચીની પશ્ચિમે.

મુખ્ય અખાતો.

૧ કચ્છનો અખાત કચ્છની દક્ષિણે. ૨ ખંભાતનો અખાત કાઠીઆવાડની પૂર્વે.

સરોવરો.

મંચર સરોવર—સિંધ પ્રાંતમાં.

નદીઓ.

૧ સિંધુ—સિંધપ્રાંતમાં વહેછે અને અરબી સમુદ્રને મળેછે.

૨ સેત્રંજી—કાઠીઆવાડમાં વહેછે અને ખંભાતના અખાતને મળેછે

કચ્છનારણને મળેછે:
- ૩ મચ્છુ—કાઠીઆવાડમાં વહેછે.
- ગુજરાતમાં વહેછે:
  - ૪ બનાસ
  - ૫ સરસ્વતિ

ગુજરાતમાં વહેછે અને ખંભાતના અખાતને મળેછે:
- ૬ સાબરમતિ
- ૭ મહી
- ૮ નર્મદા
- ૯ કીમ
- ૧૦ તાપી
- ૧૧ મીંઢોળા
- ૧૨ પૂરણા
- ૧૩ અંબિકા
- ૧૪ કાવેરી
- ૧૫ ઔરંગા
- ૧૬ પાર
- ૧૭ કોલક
- ૧૮ દમણગંગા

૧૯ ગોદાવરી—મહારાષ્ટ્ર હૈદરાબાદ અને ઉત્તર સરકારમાં વહી બંગાળાના ઉપસાગરને મળેછે.

૨૦ ભીમા—મહારાષ્ટ્રમાં વહી કૃષ્ણાને મળેછે.

૨૧ નીરા—મહારાષ્ટ્રમાં વહી ભીમાને મળેછે.

૨૨ કૃષ્ણા—મહારાષ્ટ્ર, દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર હૈદરાબાદ અને ઉત્તર સરકારમાં વહી બંગાળાના ઉપસાગરને મળેછે.

૨૩ તુંગભદ્રા—દક્ષિણ મહારાષ્ટ્રમાં વહી કૃષ્ણાને મળે છે.

સિંધપ્રાંતના જીલ્લા અને શહેરો.

જીલ્લા. શહેરો.

૧ કરાંચી—કરાંચીને કોટ્રી.

૨ થરપારકર—ઉમરકોટ અને નગરપારકર.

૩ હૈદરાબાદ—હૈદરાબાદ ને ઠઠ્ઠા.

૪ સક્કર—સક્કર, ભક્કર, સેવાણ, સીકારપુર.

૫ ઉપલો સરહદનો મુલક— જેકોબાબાદ.

૬ ખૈરપુર સંસ્થાન—ખેરપુર.

કચ્છ પ્રાંતનાં શહેરો.

ભૂજ, માંડવી, અંજાર, લખપત, તુણ્ણા, જખૌ. ભદ્રેશ્વર, કંથકોટ.

ગુજરાત પ્રાંતના વિભાગો અને શહેરો.

જીલ્લા. શહેરો.

૧ અમદાવાદ—અમદાવાદ, વીરમગામ, ધોળકા, ધંધુકા, ઘોઘેરા, ઘોઘા, પ્રાંતીજ, સાણુંદ.

૨ ખેડા—કપડવણજ, [illegible], નડીઆદ, મહેમદાવાદ, માતર આણુંદ બોરસદ, ડાકોર, ખેડા, ઉમરેઠ.

૩ પંચમહાલ—હાલોલ, કાલોલ, દાહોદ, ગોધરા, શહેરા.

૪ ભરૂચ—ભરૂચ, અંકલેશ્વર, વાગરા, આમોદ, જંબુસર અને હાંસોટ.

૫ સુરત—સુરત, રાંદેર, પારડી, વલસાડ, ચીખલી, જલાલપોર બારડોલી, માંડવી, ચોર્યાશી, ઓલપાડ અને ઉદવાડા.

ખંભાત સંસ્થાન—ખંભાત, તારાપોર.

૭ વડોદરા સંસ્થાન—વડોદરા, નવસારી, ગણદેવી, કડી, પાટણ, મહેસાણા અમરેલી, દ્વારકાં, ધારી, દામનગર, વિજાપુર, વડનગર.

૮ કાઠીઆવાડ એજન્સી—રાજકોટ, વઢવાણ, સોનગઢ, માણેકવાડા જુનાગઢ, ભાવનગર, નવાનગર ધ્રાંગધ્રા, પોરબંદર, ગોંડળ, મોરબી નેસીમડી.

૯ પાલણપુર એજન્સી—પાલણપુર, રાધનપુર, ડીસા.

૧૦ મહીકાંઠા એજન્સી—સાદરા ગેઇડર.

૧૧ રેવાકાંઠા એજન્સી—નાંદોદ, [illegible]ારીઆ,લુણાવાડાને છોટા ઉદેપૂર.

૧૨ પંચમહાલ એજન્સી—નારૂકોટ.

૧૩ સુરત એજન્સી—વાંસદા, સચીનને ધરમપુર.

મહારાષ્ટ્ર પ્રાંતના વિભાગો.

૧ કોંકણ પ્રાંત—મુંબઈ, થાણા, વાંદરા, વસાઈ, કલ્યાણી, કુરલા, અલીબાગ, રત્નાગીરી વિંગોર્લા, હરણાઈ, ઝવાર, જંજીરાને સાવંતવાડી.

૨ ખાનદેશ—ધુળીઆને માલેગામ.

૩ નાશક—નાશકને ત્રંબક.

૪ અહમદનગર—અહમદનગર.

૫ પૂણા—પૂણા.

૬ સતારા—સતારા, મહાબલેશ્વર.

૭ સોલાપૂર—સોલાપૂર, પંઢરપૂરને બાર્સી.

૮ ઝવાર સંસ્થાન—ઝવાર.

૯ અકલકોટ—અક્કલકોટ.

૧૦ સતારા એજન્સી—ભોર, ફલટણ, ઔંધ અને જત.

દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર પ્રાંતના વિભાગો અને શહેરો.

૧ કલાદગી—કલાદગી અને વીજાપૂર.

૨ બેલગામ—બેલગામ.

૩ ધારવાડ—ધારવાડ અને હુબલી.

૪ કાનડા—કારવાડ, કુમટા અને હોનાવર.

૫ કોલાપુર—કોલાપુર.

૬ સાવનુર—સાવનુર.

૭ મરાઠા જાગીર—સાંગલી, જમખીંડી, મીરજ, કુરૂંદવાડ, મુધોળ અને રામદુર્ગ.

નદીઓ ઉપરનાં શહેરો.

સિંધુ નદી ઉપર—સક્કર, બક્કર, લાડખાના, સેવાન, કોટ્રી ઠઠ્ઠા, હૈદરાબાદ, અને સાહબંદર.

સરસ્વતિનદી ઉપર—સિંદ્ધપુર.

સાબરમતીનદી ઉપર—અમદાવાદ અને ખાદરા.

મહીનદી ઉપર—ખંભાત.

નર્મદાનદી ઉપર—ભરૂચ, શુક્લતિર્થ, નાંદોદ, ચાણોદ અને કરનાળી.

તાપીનદી ઉપર—સુરત, રાંદેર, વરીઆળ.

ગોદાવરીનદી ઉપર—નાશક અને ત્રંબક.

ભીમાનદી ઉપર—ભીમાશંકર અને સોલાપુર.

નીરાનદી ઉપર—ફલટણ.

કૃષ્ણાનદી ઉપર—મહાબળેશ્વર.

પ્રખ્યાત શહેરો.

કરાંચી—સિંધપ્રાંતમાં મોટું બંદર છે.

દ્વારકા—કાઠીઆવાડમાં હિંદુ લોકોનું જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

પાલીતાણા—કાઠીઆવાડમાં શ્રાવક લોકોનું જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

ડીસા—લશ્કરની છાવણી છે.

સિદ્ધપુર—હિંદુ લોકોનું માતૃશ્રાદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું છે.

ડાકોર—શ્રી રણછોડજીનું મોટું ધામ છે.

શુકલતીર્થ અને ચાણોદ—નર્મદાનદી ઉપર જાત્રાનાં ઠેકાણાં છે.

ઉદવાડા—પારસી લોકોના પ્રાચીન આતસ બહેરામની જાત્રાનું ઠેકાણું છે.

મુંબાઈ—આખી દુનીઆમાં પ્રખ્યાત બીજા નંબરનું શહેર છે.

નાશક ત્રંબક—ગોદાવરી નદી ઉપર જાત્રાનાં ઠેકાણાં છે.

મહાબળેશ્વર—હવા ખાવાની જગ્યા છે.

ખડકી—લશ્કરની છાવણી છે.

પંઢરપુર—શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીનું મોટું ધામ છે.

દેશી હિસાબની જાહેર ખબર.

સરકારી આશ્રિત શાળાઓમાં ચાલતો

ગુજરાતી દેશી હિસાબ.

ભાગ ૧ લો.

આ પુસ્તકમાં રીતે આંક, લેખાં નામાના હિસાબો, પલાખાં, ચૂંઆ તથા તોલ, માપ, વખતની ખાતો (કોઠો) તથા અ... આણઆણાના સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર અને ભાગાકાર આપેલા છે, એટલુંજ નહિ, પણ નવું સુધારેલા ચોપડીઓની સૂચના મુજબ એમાં કેટલોક સુધારો વધારો કર્યો છે. આંકના પ્રત્યક્ષ દર્શન માટે ચોપડાના ચિત્રો, ઘડીયાળની ઓળખ માટે તોલાની શીશીઓ તથા સરવાળા બાદબાકી માટે ઘડીયાળનાં ચિત્રો, અને જુદાં જુદાં આકારોનાં ચિત્રો, ગુજરાતી અને આરબીક મૂળાક્ષરો, હિન્દુસ્તાનની ... વગેરે ઉપયોગી બાબતો આ નવી ૨૭ મી આવૃત્તિમાં ઉમેરી છે. કીમત દરેક નકલનો ૧ (એક) આનો.

બાળગીત. કીમત અર્ધ આનો.

મળવાનાં ઠેકાણાં.

મુંબઈ—દાદાભાઈ જમશેદજી ઠે. ભુલેશ્વર આગળ ગીરગામ ... ચાલ, ... ના માળામાં.

" એન. ડી. મેહતાની કું. ભુલેશ્વર ... નં. ૨૦૪ ... પાસે.

સુરત—નગીનદાસ ... ભાઈ ... ઠે. ... પુરાના ... આગળ.